Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 15 МАЙ, 1990 ШУ. № 57 (7871). ★ Мах 3 кеп.

Нн. С. Э. Дидневвен А. Н. Мусаевнен Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Сийлен грамоташ яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Зуламаштей наркоманенеи дуxьала хьнаре къовсам лоаттабарахи хIаране къонахчал гойтарахи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Сийлен грамота лойла:

Диднев Султан Эминовича — Нохч-ГIалгIай АССР МВД УУР 4-ча отделене воккхагIволча оперуполномоченнена.

Мусаев Алаудин Нажмудиновича — Нохч-ГIалгIай АССР МВД УУР 4-ча отделене начальника.

Ериханов Усман Ибадиевича — ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома инструктора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатель Д. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный, 1990 ш., 29 апрель.

ДОАГIАШ ДАЬ СИЙ

Дзангиев Асхьаби цо кулгалду арендин бригадеи дикагIча оагIорахьа ювц Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза кулгалхоша. ДоагIаш деш дола сий да из.

Карарча шера бригада коллективо арендагIа леладе дIайийцад 200 гектар гаргга лаьтта. Цох ах тайп-тайпарча фух болча Iажаша дIаьлоац. Цу ерригача майдан тIа ер бIаьсти йолаелча гIо-не йиазза культиватор яькхай, химически обработка чакхъяьккхай, хIара га гонахьара аьхкай, еIай. Шелал этта зе ца хуле, сом дика хургболга хIанзлехьа гуш да.

Iажаш лелабарал совгIа бригада болхлоша соахка гурахьа дIадийнад 70 гектар кIа. Дика дегIадоагIаш латт из, арендатораша яхачох малх мара кхы эшаш хIама дац.

— Укх шера кховзткъа гектара тIа коартолаш дIае лаьрхIа дар тхо, — йоах Дзангиев Асхьабас. — Цхьабакъда, ги ца хиларах из уйла йита йийзар.

М. МУРАДОВ.

XXI Нохч-ГIалгIай областной отчетно-хоржама партийни конференци

Селхан, гор. Грозне хилар XXI Нохч-ГIалгIай областной партийни конференци.

Конференци хьайийллар КПСС обкома хьалхарча секретара, НГIАССР Лакхехьарча Совета председатела Д. Г. Завгаева.

Конференце кулгалдара органаш хорж.

ЧIоагIъю укх тайпара ден порядок:

1. КПСС Нохч-ГIалгIай обкома отчет, КПСС Платформаи Уставеи проекташ.
2. Областной парторганизаце ревизионни комиссе отчет.
3. КПСС Нохч-ГIалгIай обком харжар.
4. Областной партийни организаце контрольно-ревизионни комисси харжар.
5. Нохч-ГIалгIай областной партийни организацегара КПСС XXVIII съезде бахийта делегаташ харжар.
6. Нохч-ГIалгIай областной партийни организацегара КПСС центральни органий состава кандидатурай хьакъехьарча предложенеех.

КПСС областной комитета балхах йола доклад йир парте Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара **Д. Г. Завгаева.**

Ревизионни комиссе отчетни доклад йир цун председатела **В. С. Шимкос.**

Докладех болча пренешка къамаьлаш дир: КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара **В. А. Куценкос,** КПСС обкома мандатни комиссе председатела **В. П. Шутина,** Грозненски районерча «Советская Россия» яхача колхоза бригадира **Р. У. Кагерманова,** парте Назрановски райкома хьалхарча секретара **I.-Хь. Хь. Аушева,** «Грозненски машиностроительни завод «Красный молот» яхача объединене парткома секретара **Л. Я. Кривошеева,** А. П. Чехова цIерагIча республикански библиотека директора **Т. П. Габисовас,** Наурски района «Советская Россия» яхача совхоза воккхагIволча зоотехника **Н. А. Симченкос,** КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретара **Х. М. Витушева,** Грозненерча № 35 йолча юкъерча школа директора **Н. В. Денисенкос,** НГIАССР Министрий Совета председатела **С. М. Бекова,** Октябрьски УБР буровой мастера **В. Ф. Ступина,** Н. Анисимова цIерагIча НГНПЗ оператора **М. Н. Трущенкос,** «Минмонтажстрой» организаце парткома секретара **С. М. Индербиева,** КПСС Шелковской райкома хьалхарча секретара **П. Г. Коломенске,** ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара **Х. Бугаева,** Л. Н. Толстоя цIерагIча Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университета ректора **В. А. Кан-Калика,** тIемеп къахьегамеи ветераний республикански совета председатела **В. И. Филькина.**

Дош хаддаш къамаьл дир КПСС обкома хьалхарча секретара, НГIАССР Лакхехьарча Совета председатела **Д. Г. Завгаева.**

Цул тIехьагIа делегаташа отчетни докладагIа йола резолюци а тIайийцар областной партийни организаце ревизионни комиссе отчет а чIоагIийир.

Конференце КПСС Нохч-ГIалгIай обкомеи областной партийни организаце контрольно-ревизионни комиссеи керда состав хержар.

Конференце хержар Нохч-ГIалгIай областной партийни организацегара КПСС XXVIII съезде бахийта делегаташ.

КПСС XXVIII съезда делегаташ харжара итогех хоам бир республикански хоржама комиссе председатела, парте обкома шоллагIча секретара **П. Н. Громова.** Кхаь мукъача округашка гIолла конференце съезда делегаташ хержар: № 1 йолча Заводской района, № 8 йолча Старопромысловски района, № 9 йолча Сунженски района.

Конференце къамаьл дир КПСС ЦК Аграрни отдела заведующе заместитела **И. К. Капустяна.** Конференце балха юкъе иштта дакъа лоацаш хилар КПСС ЦК Идеологически отдела заведующе заместитель **В. А. Никитин,** КПСС ЦК партийни строительстваи кадрови балхеи Отдела сектора заведующи **Н. Т. Коняев,** КПСС ЦК Социально-экономически отдела инструктор **Н. И. Михайлов.**

Конференце балхах йола отчет кепатохаргья.

Из коллективо сий деш ва

Укх тIеххьарча шерашка къаьстта дика болх а беш, шоаш тIайийца декхараш хадданза тIеххкхоачашдеш хьабоагIарех ба Назрановски автотранспортни предприяте водителаш. Царна юкъе кIезига бац предприяте кулгалхоша меттел, беррига болхлоша чIоагIа лоархIаши сийдеши бола водителаш. Царех цаI ва грузовой автомашина водитель Зязиков Iисий Дауд. Хьаьнала къахьегарца, даим яхье хьалха а латташ, башха-дика производственни толамаш дахарца, шийца къахьегача нахаца товши Iимерзен хиларца дийнад цун сий коллективе. Шийна тIабиллача моллагIча балха тIа тешаме новкъост ва из. Цудухьа автоколонна кулгалхоша эггара бехктокхамегIарча участкашка хьежаву Дауд. Цхьабакъда, шийна тIабилла болх цо цIенен биззан кхоачаш ца беш цIаккха а цIийвала вийзавац цун ший новкъосташта а кулгалхошта а хьалхашка.

Цунах тамаш елга а дац. Шийгарча автомашина Iалаьмате дика доалду цо. Тоха дезача хан-ханнахьа кулг тох, е еза смазка ю. Цудухьа нагахьа ди дагIац рейсагIа ваха из балха ара ца воалаш. 1973 шера денз Наьсарерча АТП къахьегаш ва Зязиков Дауд. Цу шерашка йоккха опыт Iоаьий цо ший балха тIа. ХIаьта цу юкъа яхье хьалха латтача водитела дIа-хьа дихьа халкъа боахама мовхьаш чот яь варгвоацаш дукха да. Шийи опыт, дикагIйола балха методаш камаьрша дIайовзийт цо шийи новкъосташта. Производства визза вола да ше а лоархIаш, цунах дог лазаш къахьегачарех цаI ва из. Цхьаккха бутт дIабахийтац цо шийи норма 115 — 120 процент кхоачаш ца еш. Цудухьа предприятерча водителашта юкъе эггара хьалхарчарца халкъбоахама мовхьаш дIа-хьа дахьара пхе бетта задани кхоачашъяьрех ва Дауд.

Хьаьнала къахьегаш, балха тIа цунна карагIдийнача дикача гIулакхий лакха мах а беш, Д. Зязиковна тийнна тайп-тайпара совгIаташ, сийлен грамоташ итташ я. Цар ше дуккхача хIаман декхарийла велга кхета а деш, денгара денга дикагIа болх беш хьавоагIарех ва къахьегама ветеран.

СУРТА ТIА: водитель Д. Зязиков.

И. ПЛИЕВА сурт.

Яхьа дневник

Лаьрхlар кхоачашду

Пятилетка дIадахача шерашка дукхагIйолча хана тIехьаюсаш, пачхьалкхен декхараш тIадусаш хьайоагIарех яр Грозненски электромеханически завода коллектив. Экономически реформа хьалашка дIахо иштта болх бе йиш йоацилга дика кхетадир предприяте кулгалхоша, беррига болхлоша. Долче, шоай коллектива болх тоабара тIаерзаяь дукха мероприятеш чакхъяьхар цар. Овлангара денз эргаьккха тоайир къахьегамеи производственни дисциплина. Цунга хьежжа башха-дика къахьегама толамаш доах завода болхлоша пятилетка тIеххьарча шера. ДIабахача биъ бетта планагIа лаьрхIачул совгIа цар арахийцай 293 эзар сома маьха товарни продукци. ХIаьта тайп-тайпара продукци маьхалъяккхара задани 126.8 процент кхоачаш а яь, оттабаьча боарамал тIех маьхалъяьккхай 889 эзар сом мах бола продукци.

Кхы мел дола технико-экономически хьокхамаш а дог гIоздоахаш да завода коллектива. Халкъа эша товараш арахецара задани 113 процент совгIа кхоачашъяьй цо. Къахьегама овсарле биъ бетта заданех лаьрхIачул 44,2 процент лакхъяьй. НоагIачул дукхагIа ара мел хийца товарни продукци духьал из лакхъяра чотагIа хьаяьй. Бийдал, металл, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах, арахецача продукцега дIабода мах лохбарах планал тIех укх шера яь доходаш итташ эзараш сомаш да.

Цхьаккха коллектив яц заводе ше тIайийцача декхарех лоархIа ца еш. Царна юкъе а къаьстта дика болх беш я Щербаков Геннадий Петрович керте латтача электроконструкце цеха коллектив.

Деша дай бац

Вай мехкарча халкъа боахама массе йолча моттиге дIакхоачаши цар чIоагIа хоатташи я А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе арахеца тайп-тайпара продукци. Къаьстта боккха лоархIам болаш да укхаза арахепа парафин. Шоай потребителий хьашташ дизза кхоачашдара доккхий декхараш тIайийцад предприяте технологаша. Карара шу доладенна пхелагIа бутт ба. Долче, мишта кхоачашду цар шоаш тIайийца декхараш? Шу доладелча денз хIанзалца завода коллективо баьчэ балха итогашка хьежача къаьгга гуш да тIайийцача декхарех меттел пачхьалкхен планах а гаьнна из лоархIа ца елга. Ший деша да яц из. Ер шу доладелча денз хIанзалца хьа цо ара ца хецаш йисай 770 эзар сома маьха товарни продукци.

Шоай потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а 94 процент мара кхоачашдаьд а ц предприяте технологаша дIабахача биъ бетта. Шоай смежникашка цар дIа ца кхоачийташ йисай бIаьш эзараш сомий маьха тайп-тайпара продукци. Арахецача продукцега дIабода мах планагIа лаьрхIачул тIех ба. Пайда бе безача, зе а деш таханарча денга хьатIакхаьчаб уж шу доладелча денз. Къахьегама овсарле лакхъяра планах а гаьнна лоархIабац уж.

Заводерча установкех дукхагIъяраша пачхьалкхен план кхоачаш ца еш, дукха декхараш тIадусаш хьайоагIарех я. Царех цаI я Однокозов Сергей керте латтача Маслоблока коллектив.

ГIирсаш хьалдара тIаяхийта керттера уйла

Ховш мадарра, 1990 шера чуIе цIеноши соцкультбыта кхыдола гIирсаши хьалдаь дахара Iалаьмате йоккха программа оттаяьй вай республике. Масала, чуIе цIенош хьалде лаьрхIад пачхьалкхен капвложеней чотах 400 эзар квадратни метр, ши бIаь эзар квадратни метр юртий районашкеи ужжал гор. Грознеи. Школьни гIирсаш хьалданза даргдац 9,5 эзар бера деша моттиг йолаш, деша даха ха йоацача берий учрежденеш 1730 моттиг йолаш, тоъал дукха объекташ унахцIено лораяра, культурана, быта. Из программа республика къахьегамхошта лоархIаме хилара хи кхоачашъянза яргIйоацаш хиларахи тайп-тайпарча боарамашка кIезига дийцадац, уж объемаш чIоагIъеш йола белгталара решенеш тIайийаьй. Районий боараме мероприятеш кийчъяьй цу декхарца ювзаенна, планаш увттаьй хан-ханнахьа бетта цкъазза чуIе цIенош хьалдара болх мишта лел хьажара, уж хьалдаь доахилга мел хинна а шоаех тийша долаш болча кулгалхоша дакъа а лоацаш.

Уж еррига лоархIаме программаш массане а дика кхетаеши тIаэцаши хиннай, хIаьта царна духьала цхьаккха а хиннавац. Карарча шера чуIе цIенош хьалдара план кхоачашъюлургйоацаш я аьнна, доаладе цхьаккха бахьан хиннадац цхьанна а кулгалхочун, гIишлой организацера, колхозера е совхозера из вале а, райкома секретарь е райисполкома председатель из вале а, республика Госплана цхьанна а болхлочун. Цу дешо бIубо-лийгар. Цудухьа хетар 1990 шу доладеннача хьалхарча денношке а денз хIара юртара, районера хIара кулгалхо, хьалхашка оттадаь декхараш чоалханеи доккхийи хилар теркал а деш, бехктокхамца, хадданза, хIара денна чуIе цIенош хьалдара теркам тIабохийташ хург-ва-кх аьнна.

Цхьабакъда, хала а хеташ белгалдаккханза далац иштта моттиг нийсъенна ца хилар. Из хьахьокх, укх шера 1-ча квартале цу даькъе баьча балха итогаша. Хьалхарча квартале централизованни ахчай а предприятейи организацейи ахчай а чотах наха чуховша дIаденна цIенош дерригаш а 12947 квадратни метр мара дац. Шоана мага гарра, уж геттара кIезига да. Уж мича метте дIаденнад? Грозне дIаденнад 7988 кв. метр, цу даькъе: Ленински районе — 4927 кв. метр, Заводской — 2576 кв. метр, Старопромысловски — 495 кв. метр. Вож 4859 кв. метр юрташкахьарча бархI районе дIаденнад, хIара районе 120 — 900 кв. метр мара доацаш. ХIаьта вокх ялх районе: Ачхой-Мартана, Грозненски, Ножай-Юрта, Шатой, Шаьла, Шелковской районе цхьаь цаI квадратни метр чуIе цIенош дIаденнадац. Цу юрта районашка керттерча даькъе хьалдераш 1—2—4 квартира йола чуIе цIенош да. Цхьан дезала мукъагIа чуIе цхьа цIа хьал ца дарон чуIе дIа ца даларон хьахьокх, юрташка чуIе цIенош хьалдара деша йоагIаш йола терко ца яр. Массаза а доахаш бахьанаш хул колхозий совхозий, юрташкарча кхыча предприятей кулгалхоша, юртийи поселкайи Советий председателий гIишлон материалаш, транспорт, механизмаш тоъац, эшаш дола ахча ханнахьа хьахецац яхаш. Бакълув, уж тайпа моттигаш а нийслу, цу тайпара халонаш йолзаш я. Цхьабакъда, иштта бахьанаш доахача моттигашка цIенош хьалдергдац. Цул совгIа, баьча тохкамо хьахьеккхар, юрта районашкарча дуккхача боахамашка гIишлош хьалъяра а материалаш тIакхахьара а шоай де йиш йола хIама а дац кулгалхоша. Цхьабакъда, шоай бехк Агропромышленни комплексана а хьаштдолчоа а дIатIабилла нийча ба царех цхьабола кулгалхой.

Ала деза, хьалхарча квартале цIенош хьалдара болх иштта эсала лелара бехке парте райкомий секретараш а райисполкомий председателаш а хилар. Цар дизза жоп хьадехац боахамий кулгалхошкара, шоай де йиш йола новкъостал дац царна. Царгахьара гIишлонхошта гIо ца хилар гуш да: укх шера хьалхарча денношке а денз юрташкахьарча парте ерригача райкомашца оаха ваIад яьяр цIенош хьалдара балхашка цхьана графикашка оттадаьчча тайпара тIахьожам лоаттабергболаш. республика Министрий Совета, парте обкома болхлой оагIонгахьара новкъостал дергдолаш, цу совещанешка республикански министерстваий ведомстваий кулгалхоша дакъа лоацаргдолаш, районашка шоай кара дола дешаш цигарча кулгалхоша шоай ханнахьа къестадергдолаш. ХIаьта гIишлош хьалъяра болх мишта лел хьажара а графикий а хьакъехьа баь хоам кхаь районера мара бац.

Ала тарлу, юха а лаккхера IотIа диктат. тIахьожам болабеннаб. Юха а шоай доацача гIулакхa юкъе гIерт партийни, советски органаш. Цу дешах сайна хетар гуч-

(Чистедоалар 2-ча оагIо тIа).

Оарц дала!

Халонаш тIакхийттай, шура лаьгIъеннай

Дукха ха йоаццаш республикански газеташа кепатехаяр карарча шера хьалхарча квартале дулхи шури доаккхачеи из продукци пачхьалкхенга йохкачеи тIехьадисар нийсдалийтача боахамий список. Царна юкъе яр Малгобекски района ГI. Ахриева цIерагIа совхоз.

— Со кхеташ вац шура йохкача даькъе тхоай боахама увттаеча планех,—йоахар совхоза директора декхараш кхоачашдеш волча Балаев Къайсара. — Шу долалуш оаха тIайийца декхар иштта дар: хьалхарча квартале — 108 тонн, шоллагIча — 179, кхоалагIча — 198, йиълагIча — 135 тонн шура дIачуяла. ХIаьта хIанз тхона хайнар хохал кIомагIа да: шера хьалхарча кхаь бетта 120 тонн шура йохка езаш хиннаб тха хьайбаш леладераш.

— ХIанз дараш миссел кхы а хьайбаш тха боахаме хилча а, паргIатта Iангара дала таронаш йолаш да тхо, — йоахар цу хана хиннача директора Х. Хасиева.

Уж «зовне» дешаш сихденна дIаяздир оаха «Сердало» тIа. Бакъда, хIанз дика гуш ба цар мах. Совхозо хьалхарча квартале дIа ца луш йисай цхьайтта тонн шура. Из мара децний... Пачхьалкхенга ехкача 109 тонн шурах совхозерча хьайбаш леладераша яьккхар 39 тонн мара яц, юхейиса 70 тонн дукхагIча даькъе Аки-Юрта бахача нахагара ийцай. Мала тешаргва дерригаш а кховзткъа цIа мара доацача юрта бахача наха кхаь бетта шоай доалахьарча доахангаъра иззал шура яьккхай аьлча? Укхаза гIолла IодоагIача Алханчуртски каналах шура хилча а — атта теша йиш йолаш хIама дац из.

Хьайбашцеи уж леладерашцеи совхозе чакхйоаха «эксперименташ» дагаръяь саг варгвац. Царех тIеххьарьяр — моттигерча ферма коллектив арендага яккхари массехк бетта иштта болх баьчул тIехьагIа дехкебалари.

— Нагахьа санна хьайбаш дулха кхоабача аренда дика яле, шурийна лаьрхIа доахан леладеча цох хьабоалаш цхьаккха пайда бац — цуьлар Къ. Балаева. — Цудухьа СТК заседане арендаторашца оттадаь декхар дIадаьккхад оаха.

Аренда дIаяьккхай, цхьабакъда, хувцаденна хIанзар-тоа цхьаккха хIама дац. Тоъаш яц доахан чулоаттаду корпусаш, кхоачам болаш дац доакъар, ше беча балхах дог ийкха я хьайбаш леладерий коллектив. ТIаккха дог даха йиш йий шура тIакхетарга...

М. МАЖИТОВ.

Партийни конференцеш: отчеташи хоржамаши

Кердача хьисапе

Демократи Iомаеш йол хьокхаме урок я ала мегаргдолаш хул Наьсаре укх тIеххьарча хана хулаш йола моллагIа юкъара мероприяти. Бе яц: юрта хула сход, митинг, партийни актива собрани, пленум, райсовета сесси, кхыйола цу тайпара нах вIашагIкхийтта моттиг. Оалар гуччахьа а майрра а дIаоалаш, наьха дог лаза моттигаш гучайоахаш, во дар, нийрча дар вахара юкъера дIадоаккхаргдола наькъаш хьакхайкадеш, таханарча перестройка духьаленаш ераш гучабоахаш хул хIанз наха трибунаш тIа деш дола къамаьлаш.

Иштта чакхъяьлар укх деношка укхаза хинна районни парторганизаце аргIанара XIV йола партийни конференци а. Ханахьа дагаръяргьяц из делегаташта, организационно вIаштIехьъяккхарга диллача, хIаьта цун болх дIабахьарга диллача. Дика урок хилар цох. Цудухьа хьалха мо отчетни доклада тIара а хIаьта из ювцаш хиннача пренешкара а ца волалуш, цига хиннача кердача белгалонашкара дIайолае лов сона ер отчет.

Делегаташ дIачу а баха Iохайшаб алале, тIаьк, аьнна, нахах хьалдизар городской Двореца доккха ков. Конференцеца дIайолаелар митинг? Фу йоахар наха, фу дар царна къийлар, хIана хьайнабар уж сел сагота? Конференци хилалехьа цхьа бутт хьалха юкъ-юкъе хабараш аралелха даьлар: керда хержача секретара духьала бала, хIаьта кхаж тоссача хана из чакх ца валийта дагаболаш нах ба, аьнна. «Мехка везарца, тхоай лоIамца оаха дехар а даь района доал де хьавоалаваь саг — Аушев Хьусена Iаддал-Хьамид оаха «дIакхоллийтаргвац» район «яа Iемача нахага», йоахар митинге.

Иштта дар уж гулбалара цхьа бахьан. ШоллагIа дар — цхьацца бахьанаш а доахаш, цхьаболча керда хержача депутаташа хьабахкаца тигарца кворум яц, яхаш, райсовета председатель хоржилга гаьна даьннадар. Из духьале а кердача секретара еш хилар лаьрхIар наха. КхоалагIа бахьан дар — райисполкома председатель воацаш хилар, хIаьта цу посте хьалха мо цIаьхха нийсвенна саг Iохоавар нах кхерилга.

Иштта бар митинге наха бена никъ. Мишта яр цу гIулакха зале хинна реакци? Из ца йийцача яргьяц, хIана аьлча, хьалхарча шоай балха стилех хьакъаста ца тугаш бола нах шоаш гучабаьлар цига. Из хьахьекхар укх тайпарча сурто а.

Конференце президиуме ваьгIа СССР халкъа депутат Х. Фаргиев дIаара а вийха дехар дир митинге гулбеннараша: тхона юкъера 10 саг дIачувутвалар оаша, ха ловра тхона цига фу дувц а фу ваIадаш ю а, аьнна. Хьамзата юха хьачу а вена; из дехар хьакхайкадича, дехьара а сехьара а цу гIулакха раьза йоаца оазаш яьлар: «конференцех ярмарка таръеннай царна?», «Фуд цар цу коа леладер?». Вайна Iоткъам буларгбац царна. Ер цIена партийни конференци я, базар яц» и. кх. дI.

Уж оазаш хьаллацар мо дола къамаьл дир дукха ха йоаццаш цу посте хержача райкома шоллагIча секретара М. А. Зурабова. Из ца дийцача даргдац, хIана аьлча, из бахьан долаш пленум ца хулаш йисар. ДIайолаенначара, вешта аьлча хьалхара секретаралла I.-Хь. Хь. Аушев хьахержачул тIехьагIа соцабе бийзар цун болх.

Бахьан укх тайпара дар. «Уж цу коа латте а ца латте а укх чу вай хьаштдар вай хьа а дергда, хIаьта вайна Iоткъам бе цхьаккха низ а бац» яхар мо къамаьл дир Зурабова. Из дош цу минуте митинге кхаьчар. ТIаккха вай ювцаш йола пленум (конференци чакхъяьнначул тIехьагIа хинна хIама да аз дувцар) дIайола а енна. Зурабов шоллагIа секретарь хорж, аьнна, шоаех дIакхетташе: тхо укхазара дIагIоргдац цу тайпара саг оаш шоашта юкъе вуте, аьнна, хабар хьачудайтар митингера. Пленум дIахьош хинна (конференце дакъа лоацаш вар из) республика Министрий Совета председатела хьалхара заместитель. Г. Эльмурзаев шозза вахар цу хьакъехьа митинге къамаьл де. Зурабова аьннар оаш нийса кхетадаьдац, из ала гIийртар кхыдар дар, аьнна, дIакхайкадир цо нахага. Шоай трибуна тIа из валарах, цо къамаьл дарах цунна баркал а, аьнна, цхьаккха оагIора дIатIаэцанзар наха цо хьакхайкадаьр.

Г. Эльмурзаева енна предложени хьал а лоацаш, сацийтар керда хержача райкома членаша шоай пленум. ХIаьта тхьовра вай вийца 10 саг-м хьачувера, ла а дийгIар, царех цхьанне къамаьл а дир.

Конференце болх бувцалехьа хьалхадаккха лов райсовета председатель харжарца митинго айдаь дош а. Укхаза хьаде деза деррига, шоай лоIам хьакхайкабир митингерча наха. Гаьна даха дезац из, йоахар цар, керда хержа райсовета депутаташ а шоана юкъе ба, ца тоъар оаха хьатIа а воалавергва.

Из хьаллаьцар конференце. Райкома состав хоржаш конференце делегаташа кхаж тоссача юкъа (цхьа сахьат совгIа ха яр из) керда хержача райсовета депутатий хьалхара сесси хилар. КъайлагIа кхаж тоссача дакъа лаьцача 58 депутатах 52 цунгахьа а волаш, 6 духьала а волаш, райсовета председателалла хержар райкома хьалхара секретарь I.-Хь. Аушев. Цу ханна хьакхаьчар райисполкома председатель хилча бакъахьа вар из яхаш наха дукхача хана вувцаш хинна М. Льянов воалаве бахийта нах. КъайлагIа кхаж тессачул тIехьагIа райисполкома председателалла хержар вай вийца М. Льянов.

ХIанз вай дувцаргда хьалхарча секретара I.-Хь. Хь. Аушева яьча отчетни докладо гучадаьккхар район экономически а социальни а воча хьале кхачара бахьанаш довзийташ КПСС райкома хьалхарча секретара I.-Хь. Аушева конференце яьча докладах. Цу тайпара кIоаргга анализ яь доклад йийцаяц района коммунисташта укх тIеххьарча шерашка. Из-м пренешка къамаьл даьча делегаташа шоаша а белгалдора.

Экономикага диллача район мичахьа кхаьчай хьахьокхаш дукха факташ, цифраш яр доклада тIа. Массехк дIахьокхаргья ювцаргья вай.

Масала, укх тIеххьарча ворхI-бархI шера дукха ахча телаш ий а деш, района совхозашка гаьннара хьадоаладаь дикагIча фух дола 6000 шинара лер йоацаш дIадаьннарг лархI мегаргдолаш да. Лоаман доахана тарадийрзад царех юхедисарех юкъ-юкъе хьахинна детта доахан. Хьайбай Iул вIалла дебалуш дац. ХIаьта хьайбай боахамга хIара шера дIа мел дохийташ латта ахча лаьохIа а варгвац. «40 лет Октября» яхача совхозерча хьайбай дулха килограмма мах 23 сом да цунга дIадочунга диллача. Кхы Iаяха дукха чухьнагIа бац из мах кхыча совхозашка а.

Иштта да совхозаша доал деча лаьттагара хьал а. 1986 шера хинначул 10 центнер ялат кIезигагIа лу хIанз хIара гектаро. ТIаккха мишта кхоачашъяьй планаш а мишта яьхай района хьалхара моттигаш а, аьнна, хетадала мег делегаташта, йоахар докладчика. Планаш кхоачашъяьй, района складашка цхьа фийг ца буташ деррига ялат дIачу а телаш. ХIаьта дулхи шурен планаш кхычахьара хьа а ийеш, уж продукташ дIачу а телаш. Масала, юкъера лаьрхIача хIара шера план кхоачашъеча хана шоай планах дIачудала дезачох 37 процент дулх нахагара хьа а ийдеш, дIачутийннад совхозаша. Цхьаккха тоаденна хIама хиннадац района кхыча доакъошка.

Белгалдаккха деза, хьалхагIа мо кIира хьалха кийчбаьбацар пренешка къамаьл даьраш. Конференци дIайолалушше, дош дехаш записказ аха йолаелар президиуме. 30 совгIа Iайра уж цига. ХIаьта а 18-не мара вIаштIехьдаланзар къамаьл де. Бетон мо бюрократизм района органашка чIоагIъеннилга хьахбокхаш дар «Электроинструмент» завода токарий бригада бригадиро Я. Сагова, СГПТ-14 яхача училища преподавателa А. Мартазановас, тубдиспансера доро И. Костоева, «Маяк» совхоза парторганизаце секретара А. Чилиева, кхычар даь къамаьлаш.

Партаппарат шиъ «кхуврч» лорабелга мара кхы хIама дага ца доаллаш хиннилга хьахьекхар цар.

Вай йийцача Мартазанова Iайнас даьча къамаьла юкъера цхьа моттиг пайдане хургья, аьнна, хет сона районерча кулгалхошта. Вайна юкъерча дукхача партийни, советски, боахама кулгалхой цхьа во оамал я, йоахар цо. Суда, прокуратура, милице, хьакимашца хьоашал тессаш, парца оагIув лувцаш, царех шоай гадоаха нах бе гIерт цхьабола хьакимаш. Цар из вIаштIехьа а доал. КIезига, эсала гIулакх да из, дIадаьккхача бакъахьа а долаш, йоахар цо.

Района гIулакхаш тоадара шоашта дагардар дувцаш къамаьлаш дир тIема а къахьегама а ветерана. Л. Каломийца, комсомола райкома хьалхарча секретара Х. Султыговас, «40 лет Октября» яхача совхоза директора Б. Дударова, трикотажни фабрика техотдела начальника М. Аушевас, АПО керттерча агронома М. Мартазанова, «Электроинструмент» завода партбюро секретара I. Манкиева, совхоз-техникума партбюро секретара Б. Котиева, кхычар.

Трибуна тIа баьнарех цхьаь цаI Iоваланзар гIалгIай къаманна эггара чIоагIагIа Iаткъа дош — автономи ца хьоаеш. РСФСР халкъа депутатий съезде из гIулакх къоастаделга а хIаьта хургйолча КПСС XXVIII съезда из оаз дIахозаргйола хIама вIаштIехьдаккхар а дийхар цар. Цу хьакъехьа къаьстта соцам тIанийцар конференце.

Конференце дакъа лоацаш хилар КПСС обкома отдела заведующи М. Дзейтов а.

Иштта цхьатарра чакхъяьлар чIоагIа лоархIам бола ши мероприяти: партконференции райсовета сессии. Районе кIоаргга эргалонаш хила йолалургхиларах дог тийша дIа-хьа къаьстар делегаташ а депутаташ а. Кердача хьисапе шоай никъ дIабахьа ка яйла наьсархой.

М. ЗАНГИЕВ,
тха соб. корр.

ГIирсаш хьалдара тIаяхийта керттера уйла

(Инстедоалар. Доалалур 1-ча оагIо тIа).

чахьа дIааргда аз. Еррига-ча экономически системана реформа еш я мехка. Бакъда, из хIанз а дика дIайолаеннаяц, хIаьта дуккхача шерашка боахама доал де Iомаяь методаш мелъяьй, планаш кхоачашъяра дуккха деншаш тесса дитад. гIишлош хьалъяреи кхычеи доакъошкара гIулакхаш телхад. Цудухьа юха а юкъе па яьхача ялац къаьнара, массаза а лелаяь административни кхыйолеи методаш, чIоагIбанза балац боахама доалдара лоаттабу тIахьожам. Из иштта де дезаш да, нагахьа санна гIулакхаш кхы а дукхагIа толхаде вай безам беце. бала болаш вола саг сатийнна, юстара а ваьнна, бIарг локхаш вагIа йиш яц тахан.

Хьалха яр республикански, городской, районни оалаш хинна штабаш, цига хан-ханнахьа дувцар къаьстта лоархIаме халкъбоахама гIишлош, чуIе цIенош, кхыйола соцкультбыта объекташ хьалъяра гIулакх мишта лел. Цар нийса лостам телар гIишлонхой балха, данза дарг мел доацача хана царна новкъостал дора, цхьаболча кулгалхой бехктокхами дисциплинеи мелъялийтацар, нагахьа санна хьехам барах новкъостал хулаш ца хилча, кхыдола лира таIазар дергда аьле, кхерам а тIатоссар. Цунах пайда боалар. ГIишлош хьалъеча метте порядок дикагIа яр, хIана аьлча цу балхашца гIулакх долаш бараша решенеш цхьа барт а болаш, массане а цхьана тIаэцар, лакхе латтача кулгалхой кабинеташкара телача командагIа ца а ийеш.

Цу тайпара штабаш хIанз вайна эш аьнна, саг къарве валлац со, цхьабакъда, са ала безам ба хIанз, республике, г. Грозне, районашка вай гIулакхаш во лелаш хиларах хадданза тIахьожам лоаттабелга вIаштIехьдаккха деза вай хьалде лаьрхIа гIирсаш унахцIено лораяра, халкъа образоване, культура, кхыйола объекташ шоай ханнахьа хьалъяь яхара, цу гIулакха гIо дергдолаш мел долча хIамах пайда эцара. Вешта аьлча, кхетадеш да цхьа хIама: партийни, советски органаша боахамий кулгалхошца цхьана сихонца (хIанзле а ха дукха йоаяьй вай), бокъонца, тIатеIIа кердa хьажанза яргьяц чуIе цIенош а хIаьта иштта соцкультбыта объекташ а кьалъярца дувзаденна долча дерригача дешашка, цу даькъе дика проектно-сметни документаци, бокъонца хьахийца ахча, лерттIа болх бара мел эша хьалаш вIаштIехьдаьхадий а хьожаш. Цу даькъе лоадамбоаца хIамаш дац, хIаьта цар хам ца барах вай дукха хIама дов. ВIаштIехьъяланза йола система мел йолча хана гIишлон комплексера гIулакхаш тоадулургдац цу производстваца бувзабенна болча хIанзарча доакъошхой бехктокхами сакхетами лакхбарца мара.

Кхы цхьаькха а да. Сай статья чакхйоалаш са безам бар республике чуIе цIеноши соцкультбыта объекташи сихагIа хьалъе йиш хулийтаргйола никъ хьеха. Цкъадале, «Чечнигстрой» ПСМО кулгалхоша (нн. Тумсоев, Гелогаев) мел сагота дале а кхыдола гIулакхаш дита а дита, хьалхагIа лаьрхIача тайпара, укх шера июль бетта КМД Аргунски завода реконструкци яра балхаш чакхдаха а ДСК мощность 120 эзар квадратни метрага дIакхоачае а еза. Из декхар кхоачашдулургдолаш а юкъагIдита йиш йоацаш а да.

ЧуIе цIенош хьалдара дика гIо дергдола боккха кхоачам ба монолитни гIирсаш хьалдар. Укхаза а иштта хоадамболлаш дола гIулакхаш чакхдаханза а республике гIирсаш хьалдара балхашта монолитни гIирсаш хьалделга юкъедоаладанза а даргдац «Чечингстрой» ПСМО, «Чеченингушжилгражданстрой» объединене (нн. Цуров, Мурдалов), «Агропромстрой» объединене (нн. Гайрбеков, Аушев) кулгалхоша. Цу способо шерра таронаш лу чуIе хьалдеш дола цIенош дикагIеи чIоагIагIеи, нуцлахьа хилийтара. Из метод панельничул шеко йоаццаш пайданегIа хилар хьахьенхад цу тайпара гIирсаш шерра хьалде йолаеннача дуккхача союзни республикашеи мехка областашеи. Монолитни гIирсаш хьалдар къаьстта гIойленагIа да къулбехьарча, Нохч-ГIалгIайче чуйодача сейсмически районашка. ХIаьта, нагахьа санна 1990 шера 12 а 16 а этаж йола чуIе массехк цIа хьалде дола мара вай ца даларах бехке де доагIараш вай воаш мара кхы саг вац. Укхаза а ха зехьа йоаяьй вай: хоадамболлаш, дуккхача регионашка а санна, цу тайпара гIирсаш хьалделга вIаштIехьдаккха дезача метте планаш увттаеш, дешаш дувцаш, алхха «вайна» мара пайдана йоаца проекташ хержаш, и. кх. дI.

ЧуIе гIирсаш хьалдара объемаш дикка йоккхагIа е йиш йолаши е езаши я «Чеченингушмелиорация», «Грознефть» яха объединенеш, «Гроэтрубопроводстрой», «Грознефтехимремстрой» яха тресташ.

ЧуIе цIенош хьалдара тIаерзае еза гIишлошъеча кооперативай, бригадай, йоккхий еце а, тайп-тайпарча ведомстваштa чуйоагIача гIишлошъеча, ремонташгIишлошъеча управленейи участкайи, предприятей таронаш. ЧIоагIъенна керта чу йижа психологи каг а яь, тар мел луча метте, чуIе цIеноги хьалдеча дале а, хьашт дале хозспособагIа е подрядни способагIа долда уж, квартираштa отделка еча пайда эца беза царех цар къахьегамах боагIа мах чуховшаргболча фусамдай чотах дIа а луш. Кхы тIа а укхаза подрядчикаштен райисполкомаштеи еш йола лоадамбоаца йоакхонаш бахьан долаш пайда ца эцаш бита йиш яц иззал боккха кхоачам, къаьстта а хIанз, гIишлонхой саггота эшаш болча хана. Ерригача таронех маьогга пайда а эцаш, из болх вIаштIехьа а боахаш мара лерттIа вIаштIехьдаргдац республике чуIе цIенош лаьрхIача боараме хьалдаь доахилга. Цхьабакъда, керттердар цу балха ха ца йоаяр да.

К. САЛТАХАНОВ,
КПСС Нохч-ГIалгIай обкома инспектор.

КЪАМАН ГIУЛАКХАХ ДОГ ЛАЗАШ

Университете хинна вIашагIкхетар

Вай республике болх беш кIира совгIа ха яьккхар гIалгIай къаман дехарашка хьажара йолча СССР Лакхехьарча Совета комиссе. Нахаца бувзам болаш, царца дагайоалаш бир цо ший болх. Масала, комиссе Назрановски, Малгобекски, Сунженски, Ачхой-Мартановски районий къахьегамхошца вIашагIкхетараш хилар. Иштта из Къулбаседа-ХIирийчене яха хилар.

ХIаьта, оаха хоам баь махиллара комиссе тIеххьара вIашагIкхетар хилар Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университете. Цига дакъа лоацаш бар парте, тIемеи къахьегамеи ветеранаш, партийни, советски болхлой, Iилманхой, вузий хьехархойи студенташи. Иштта цига баьхкабар ГуржегIара, Карачаево-Черкесера, Черсий-Балкхаройченера, Алма-Атара хьаьший. Вешта аьлча, университета конференцзал тIанк аьнна йиза яр.

Из вIашагIкхетар хьаделлаш парте Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара, НГIАССР Лакхехьарча Совета председатела Д. Г. Завгаева гулбеннараштa дIабовзийтар комиссе членаш. Цул тIехьагIа, цо хьахайтар комисси республике болх беча деношка тайп-тайпарча ноахалий викалашца дагаювлаш хиннилга. Проблема кIоаргагIа йовза гIерташ комиссе дукха болх баьлга.

ТIаккха цо дош делар гIалгIай автономи меттаоттаяра йолча Оргкомитета председатела, юридически Iилмай доктора Б. Сейнароевна. Цо гулбенначар цIерагIа дIайха моаршал хьаттар укхаза дакъа лаца кхычахьара яьхкача делегацешка. ТIаккха Сейнароева комиссегара дийхар нагахьа санна вIашагIкхетараш долча хана цхьаццаболчаргара сихбаларах, салача дешах гIалат даьннадале, царех бехк ца баккхар. Цо белгалдаьккхар, комиссе, парте областной комитета, Министрий Совето гIалгIай автономи меттаоттаяра проблема цIенхаштта кхета а еш, дн-бийса ца къовсаш болх баьлга. Теша лов таханарча комиссе из дош нийса къоастадергдола никъ лохаргхиларах. Со чIоагIа дог гIоздаьнна ва миллион гаргга болча нохчаша вай дег тIара хьаллоацаш хиларах. Из иштта хилар цар хьахьекхар Назране бархI дийнахьен-буси митинг латтача хана, иштта цар из бакъду тахан а. ХIаьта гIалгIай къамо из кхетаде, цар хам бе, царцара доттагIал дн тIехьа чIоагIдле деза. Со теш дукха ца говш ГIалгIай автономи меттаоттаргхиларах.

Исторе чухь дукха халкъаш хиннад, аьлар «Iилма» яхача ассоциаце председатела, ЧИГУ доцента М. Точиева, цхьацпа бахьанех шоай мехках даьха даьржа лелаш. бакъда, цар цIаккха а шоаш хьабаьнна моттиг — кхуврч бицбеш, моастагIчунга доал де буташ хиннабац. Из битача, халкъах, вайна махара, кхы халкъ лоархIаш хиннадац. Цудухьа тахан, оаха халкъ санна лаьттара цIенденна дIадалара кхерам тIабессача гIалгIаша, тхоай наьна-ага хьадех. Оаха из машарца, кIаьда, сабаре дех тхоашта лоаллаха дахача дIахьа дукха гаргалонаш йолча хIирашкара. Тхона дезац царцара дов-шов. Бакъда, оаха дувцар дIахаза безам боацача Къулбаседа - ХIирийчен кулгалхоша йоах: цхьан Пригородни района меттел кхо район ма еннайий шоана. ДIаховлда шоана, комисси из тхона дезаш, тхопа дагадаьнна даь хIама доацилга. Иштта цар кулгалхоша беррига гIалгIай бандиташ ба, оакхарий да, яхаш, бе-бе йоахараш дувц тхо бIехде гIерташ. Иштта цар йоах, гIалгIай къамо хIирашка яхаш хIама дац, хIаьта из деррига кхестадер цхьаццабола экстремисташ ба. Цунца цар дIайолаяьй деструктивни политика, нагахьа санна, центре из къоабал а яь хьаллоаце.

ДIахо къамаьл деш цо аьлар, хIара гIалгIачоа хьалхашка цхьа хаттар отт: хIирий ши автономи я, хIаьта вай цхьаккха ца хилар сенца дувзаденна да? Цунца гуш да хIанз а тIехьа сталинизм яхаш хилар. Бакъда, тахан оаша, комиссе, шоай деррига хьакъал, деналоарцагIдаьккха гIалгIай автономи меттаоттаяра дош къоаста ца дой, кхоана тIехьа хургда.

Дош лу Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета исторически Iилмай доктора профессора З. Гойгована. Цо комиссена баркал аьлар шоай лоархIаме гIулакхаш юкъагIдита укхаза ярах, гIалгIай халкъа бала, гIайгIа кхетадеш хиларах. Тахан, гIалгIай автономи меттаоттаяра дош дувцача хана, хIирий историкаша йиш халлалца цIогIа детт Тийрка аьтта оагIорахьа улла Бурув шоай я ала гIерташ. ХIаьта из мадарра ха безам болчун цхьан факта теркам тIаоза мара безац. Революци йоаккхача хана Бурув кIайгвардейцех мукъаьлкхараш малашб? Из большевикий моастагIех мукъаьлкхай гIалгIаша массе а хана шоай хиннадаь. Атта да. Сталина гIалгIай цигара лелхабаьчул тIехьагIа, къонахашта ца доагIа къамаьл дувца. КIезига мукъагIа эхь хета мегаргда хIирий интеллигенцена. Цар лелаер цхьанна хIаманца товш йоаца политика я. Вешта аьлча, кIайдар Iаьржа да, яхаш болхлой, ахархой гIалгIашта духьала баха гIерт уж. Бакъда, тахан цар лелаеш йола харцо котъяргъяц.

Вай укх комиссега кховзткъеи итт шера хьийжад, аьлар НГIАССР халкъа депутата I. Кодзоева. ХIаьта оаха хьадехар, шоана гучча беса, тхоай дай кашамаш тIадола лаьтта мара дац. Тхона хьамсара, боча да уж цар тIехкаш цига ухкандаь. Уж гота-мангала баьхка моттигаш йоландаь. Тахан из тхога дац, вешта аьлча, гIаьрхочо — Сталина низагIа дIадаьккхад. Масала, са дай баьха, со Iоваь моттиг — Ангуште я. ХIаьта тахан цига ваха Iоха бокъо йоацаш лел со. ТIаккха мичай нийсхо?

Фуд оаха тахан дехар? Малхо санна цхьатарра йIовхал а телаш, вай керттерча Закона — Конституце тхоай йоакхо яр, нийсхо меттаоттар. Хьамсара комиссе членаш, тха къаноой тешаш ба оаша Москве шоашта бIаргадайна бакъдар мара дувцарг ца хиларах.

Нагахьа санна, оаха наьхадар хьадехаре, тха къонахаша аргдар, аьлар Нохч-ГIалгIайчен халкъа йоазонхочо Боков Ахьмада, из наьха да. вайна цунах беркат даргдац. Цхьабакъда, дерригача дуненна хов из гIалгIай лаьтта долга. Из бакъдеш исторически факташ йоалайир цо.

ТIаккха дош лу Кавказерча лоаман халкъий Ассамблея председатела Ю. Шанабуна. Цо белгалдаьккхар, ше укхаза гIалгIай, нохчий а болаш, цхьайтта къам юкъедоагIача ассамблеяс вайта хилар. ХIаьта соахка хьакхеллача ассамблея декхар регионера къамашта юкъера гIулакхаш тоадарах. доттагIал чIоагIдарах, хIара къаман культура, истори легIакхувлача новкъостал дарах латт. Вешта аьлча, тха къамашта юкъера бувзамаш леладеш, уж дикагIча лостамагIа дегIакхувлаш дола халкъа дипломаташ да. Цу даькъе оаха кIезиг-дукха болх баьб. Масала, гIалгIай халкъа ШоллагIа съезд чакхъяьннячул тIехьагIа тхо хIирий мехка дахар. Цига ассамблея членаша царга дIааьлар цу проблемах шоашта хеташ дар. 14 апреле юха вIашагIкхета дезаш дар. Бакъда, из де вIаштIехьдаланзар. ХIана аьлча, хIираша цу дийнахьа митинг е лаьрхIар. ХIаьта тхо цу митинге дахар. Сона дика дагадоагIа гIалгIай халкъа ШоллагIча съезде хIирий йоазонхочунга юкъагIа а ца воахаш, къамаьл дайта. Бакъда, Буро тIа хиннача митинге пар даггара лехар дича а гIалгIачоа дош даланзар. Укхаза кхы никъ бац автономи меттаоттаяр мара.

Оаха комиссена лаьрхIа исторически, экономически справкаш оттаяьй, аьлар исторически Iилмай доктора, профессора Мужехоева. Уж шуга я. Цудухьа, аз царех дувцаргдац. Бакъда, са теркам тIаоза безам ба хIирий Iилманхоша ши къам шоайла довна дига гIерташ кепайоазон тIа леладеча нийрчача гIулакхашта. Масала, «Грозненский рабочий» яхача газета тIа кепатехар парте хIирий обкома секретара Кониева «Тийрк — доттагIлен хий» яха статья. Цо цу тIа истори харцдахарал совгIа, гIалгIай даим укхаза даьха халкъ дац, яхаш яздора. Соахка хIирий мехка арабаьлар «ХIирий этнографе дешаш» яха Iилман болх. Цу тIа я Кокаевс язъяь хIирий морала нормашта хетаяь материал. Цу тIа дувц хIирий къонахий майралах. ХIаьта материала тIа кхувлача масалашца цар къонахашта духьала увттабераш малашб мотт шоана? Уж ба гIалгIай.

ТIаккха трибуна тIа ваьннача нохчий халкъа викало М. Шамаева теркам тIаэзар 1973 шера хиннача митинга. Цо белгалдаьккхар, шоай бала кодабе В. И. Ленина майдан тIа баьхка гIалгIай таIазар а деш лелхабаьлга, дуккхабараш цига дакъа лацарах партера, балхара дIабаьхалга. ХIаьта из Бере политика дIахояьхар санна хIама дар, аьлар оратора.

Дош лу ЧИГУ хьехархочоа Р. Ахриевана. Цо белгалдаьккхар, гIалгIай къаманга дуккха хана дена гIелал яхьилга. Ший хана, Ахриев Мухтара Паччахьалкхен думе яздаь хиннад цох лаьца. Бакъда, тха къам нийсхон тIехьа моллагIчоа гIо де кийча хиннад. Из иштта хилар хьахьокх Кавказе Советий Iаьдал оттадеча цунна карагIдаьннaчо. Иззал чIоагIа Советий Iаьдалах теша а тешаш, мутIахьа а болаш хиннача гIалгIай дIахьора кхел шоана йовзаш я. ХIирий кулгалхоша кхыметтел тхо Iодахийтачул тIехьагIа Орджоникидзе цIи лелаеш хиннача городах Дзауджикау, аьнна, цIи дIаяхийтар. Из оаха тхоашта ловра хьадергда яхилга дар. Нагахьа санна, тха халкъ цар метта а долаш, уж тха метта хилча, тха бокхийча наха аргдар: вайна тоам бац царца харцо ювца, наьхадар дIадала деза.

Укх шера 18 январе оаха, парте ветеранаша, М. С. Горбачева цIерагIа письмо яздаьл, аьлар Хантыгов Идриса. Оаха цу тIа дийцад ГIалгIай автономи меттаоттаяра хьакъехьа де дезарех. Тха ветераний, из де бокъо я. ХIана аьлча, тхо цу лаьтта Iо а даь, хьалхийна да. Цудухьа тхона деррига дика довз. Бакъда, тахан тха лаьтта баьхка Iо а хайша, шоай экстремисташа ювцарах мара проблема ца йовзача наха, из кхыча бесса а йоахаш хьалхьею. Цунах дикадар хьадаргдац.

ТIаккха дош лу ГуржегIара венача исторически Iилмай доктора Берчашвилена. Цо аьлар, оаша шоайдар дIадех. Цудухьа, оаха хьаллоац шо. Вай этно-генетически бувзамаш долаш да. ХIаьта из вай цхьан цIийх дола вежарий да яхилга да. Уж дикача вошала гIулакхаш вай дIахо а дегIакхувла деза.

Оаша комиссена лаьрхIа исторически справка оттаяьй. Цунна аз тIатохаргдар гуржий Iилманхошта хетар. Оаха гIалгIаех Къулбаседа-Малхбоален Кавказе даим даьха халкъ лоархI. ХIаьта из оаха исторически факташца бакъду. Орджоникидзе яха город ГIалгIайчен лаьтта йидлай. ХIаьта хIирий тIехьагIа мара хайшабац Тийрка йисте баха. Тхо, гIалгIашкара лаьтташ дIадаьхача Сталина, Бере политикана духьала хиннад. Тхо, гуржий, ГIалгIай автономена тIехьа да. Нагахьа санна, хIирий цу актана духьала бале, уж моралан нравственностан духьала ба.

Оаша укхаза мел дувцаш дар оаха санна дика саго кхетадергдац, аьлар карачаевски халкъа реабилитаци яйтара йолча комитета председатела У. Хазретова. ХIана аьлча, оаха шуца СибарегIара хало, моцал лайнай. ЦIадаьхкачул тIехьагIа шо санна, автономи метта ца оттаеш лел. Бакъда, тхо теш укх компетентни комиссе шин халкъа законни дIадехараш кхоачашдергхиларах.

Трибуна тIа я ЧИГУ доцент В. Трусова. Цкъа поездаца Москве йодаш сох цхьа эпсар кхийтар, аьлар цо. Из нохчий, гIалгIай укхазара арабоахача операце дакъа лаьца хиннав. ХIаьта цо велха а велхаш, дувцар Сталина, Бере шо форда чу кховса лаьрхIа хинна хиларах. Бакъда, Калинина шун га даккхарах шо хи чу ца кховсаш дисад, яхаш. Цо ше къамаьл даь чакхйоалаш белгалдаьккхар, эрсий халкъо шун оагIув хьаллоац, аьнна.

Шовзткъеи ялх шу да оаша шоай бокъо бахьан къовсам лоаттабу, аьлар исторически Iилмай доктора Х. Ибрагимбейле. Из нийса, боагIаш къовсам хиларах дувца эшац. ХIана аьлча, ши шу хьалха хIирий Iилманхоша шоаша а бакъдора гIалгIай цу лаьтташка даим баьха хилар. ХIаьта хIанз из деррига шоашта ловчча оагIорахьа а дерзадаьд. Укхаза цхьа хаттар отт: цхьан къаманна шийна ловр де бокъо сенна лу, хIаьта вокх къаман из бокъо хIана яц? Масала, март бетта Назране 100 эзар совгIача гIалгIачо шоай бокъо хьаехача хана хIирий кулгалхоша, Iилманхоша царех экстремисташ, шовинисташ йоахар. Цига уж, шеко йоацаш, харц ба. ХIана аьлча, деррига гIалгIай халкъ автономи меттаоттаяра тIехьа да. ХIаьта оашачул хозагIа, интеллигентнегIа из къовсам лоаттабеш халкъ дайнадац сона. Из иштта шун вIаштIехьдоалаш хиларах дег тIара баркал ях аз шоана. ХIаьта аз къоаламаца шун бокъонаш хьатIайоахаш къахьегаргда. Иштта со теш комиссе а цу лостамагIа къахьегаргхиларах.

ТIеххьара трибуна тIа воал СССР Лакхехьарча Совета комиссе председатель А. М. Беляков. Цо белгалдаьккхар, укх регионе шоаша баьча балха юкъе эггара керттердар нахаца хинна вIашагIкхетараш долга. Уж лакхача боараме, порядок йолаш чакхдийлар.

Комиссе ший болх Москве дIахохьоргба. Оаха цига шин къаман викалаш дакъа а лоацаш, пленарни заседанеш чакхйоахаргъя. Цу чоалханеча балха юкъе цхьаккха дича сихвенна хIама де йиш яц. Бакъда, комиссе членаш цIена шоай декхар кхоачашде лерхIаш ба. Иштта, Назрановски, Малгобекски, Сунженски, Ачхой-Мартановски районашка хиннача вIашагIкхетарашка диллача оаша а из проблема факташца бакъъеш оттаю, цунца оаша дех из дош цхьаннегахьа озабезам а ца беш, конструктивно къоастаделга. ДIахо а оаша цу хьакъехьа леррагIа болх бича бакъахьа хетар комиссена. Цо Кавказера еррига общественни организацеш тIахьийхар цига шоашта могаш дола новкъостал дара.

Цул тIехьагIа А. М. Белякова шийга даьча дуккхача хаттарашта жоп делар.

ВIашагIкхетар чакхдоалаш къамаьл дир Д. Г. Завгаева. Республика къахьегамхой цIерагIа комиссена баркал аьлар цо. Цо белгалдаьккхар, лоаллаха уллача шин республике тахан чоалхане хьал этта хилар. Цудухьа хIаравар экстремистски дог-уйла йолча наха дувцар хьатIа а ца эцаш, йоахараштa никъ бехкаш а хила веза. ХIана аьлча, укхаза харцахьа, ца доагIаш аьннача цхьан дешо нах довна бига тарлу.

ХIаьта дIахо комиссе беча балхах оаха хан-ханнахьа хоам бергба нахага.

М. БАРАХОЕВ.

СУРТАШ ТIА: зале; къамаьл деш ва СССР Лакхехьарча Совета комиссе председатель А. М. Беляков.
И. ПЛИЕВА сурташ.

Автобус-моноплан

МОСКВА. «Мерседес-Бенц» яхача Малхбузенгермански фирман Голицынски автобусни заводои цхьана вIашагIъеллача концерна эггара хьалха арахийцарех я гаьнна наькъа лелара лаьрхIа йола автобус-моноплан.

Салонача автобуса модификацега хьежжа (мехкашта юкъе, городашта юкъе а е районашта юкъе лелаш хиларга хьежжа) 60 гаргга саг чуховш. «Барта тIа» минибар-кухне, холодильник, гардероб, аудио-видиоустановка, химически туалет, тховнагIа йоалла кондиционер я.

Автобуса максимальни сухал сахьата 130 километр, доагор доагаду 100 километр никъ беш 22,3 литр («Икаруса» доагаду 34 литр). Ремонт ца еш пхийтта шера болх бергболаш я («Икарусо» болх бу 8 шера).

ХьатIадоагIача шера 60 цIена автобус арахеца лаьрхIад, хIаьта проектни мощность шера 2500 уж комфортабельни, тешаме болх беш йола, хоза а экологически цIена а йола автобус арахецаш хургья.

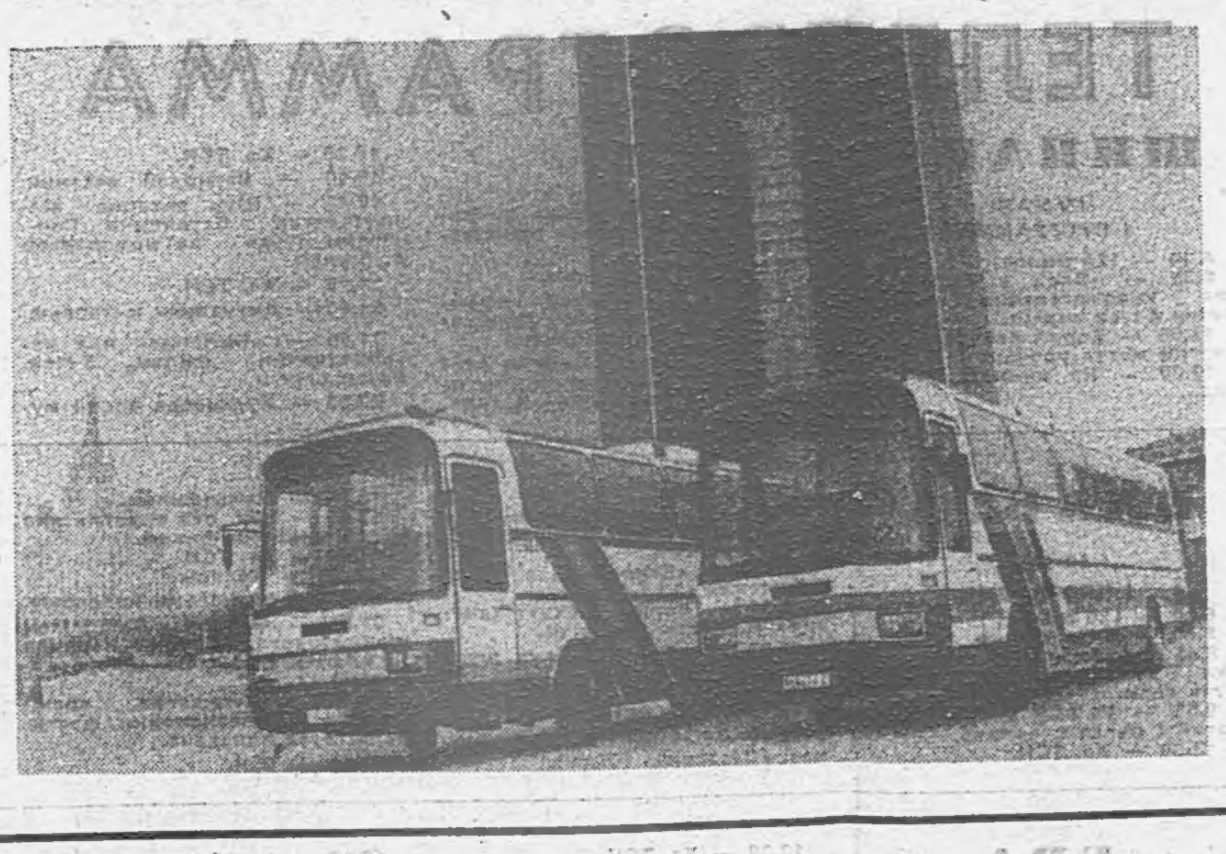

СУРТА ТIА: Голицынски автобусни заводе вIашагIъйохкаш хургйола «Мерседес-Бенц» база тIа хьаьчча гаьна наькъа лелара йолча цу автобусий эггара хьалхара образецаш.

О. БУЛДАКОВА сурт.
(ТАСС фотохроника).

Даьй хоза гIулакхаш, дика оамалаш

...Мах бе велча булургбоацаш

Эзделага цхьаккха хIама кхоачаргдац, оалаш да вайнаьха. Нийса аьннад из, хIана аьлча, из дехача дикадар хила йиш яц.

Эздел дика бIаргагуш хилар дIадаха шера сентябрь бетта Грозне. В. И. Ленина цIерагIча культура Двореце хиннача гIалгIай халкъа ШоллагIча съезде. Дворец а цунна гонахьара йоккха парк а хьалйиза хиннача наха сабаре ладувгIар цхьанне деча къамаьлага. цига вIалла нах боашаш санна сатийна яр. Цхьаккха саг вацар корта бохабу малар менна.

Иштта хилар укх шера март бетта юххье город Назране бIаь эзар гаргга нах гулбеннача митинге а. Цига кхыметтел гIаьле озар а наха юкъера дIаюстара воалар. Боккхий нах гIандаш отталаь Iоховшабаьбар, зIамагIбараша цар шоашка аьннар кхоачашдора. Порядок оттаяра милици эшанзар цига.

Иштта дола вайнаьха эздел бIаьшерашка чIоагIлуш хьаденад. Эздел массанахьа эшаш да. Эздел дехача дIаотта кийчча да гIалат. Ший цIи, ший цIа, ше ваь моттиг, ший мохк, къам лоархIачо эздел дохадергдац, цар сий дакихa гIортаргва дикача гIулакхашца.

Ше деш дар са халкъа беркате хилда, аьнна, уйла йолаш, боккха гIа иштта болаш хургва эздел дола саг.

Эскаре гIулакх де водача зIамиг сага вай деш дола хьехар да из шийгара гIалат ца доалийташ, ше хьалкхеваьча цIен, ше ваьча а хьалкхийнача а моттига, ший халкъа сий лорадеш, баркал оалийташ чакхвалар дезаш.

Эздел доапача сага цIаккха а хургьяц дисциплина, хIана аьлча цунна шийна гонахьарча, шийца цхьан коллективе болча нахах бехк а эхь а хетаргдац. ХIаьта эхьи эздели вIаши къаьстта хила йиш йолаш дац. Эхь доаца кIант хьал макхуллва оалаш да халкъа кица.

Вайнаьха эзделах вуза къонах хиннав Уцига Малсаг, яхаш дувц. Вувцаш хезачох, из да воацаш наьнаца виса хиннав. Мел кхеташ саг ше вале а, наьнага хьаьтте, цо шийга оалачунга ладийгIе, ший наьна дог хьаьсте мара ше водача аравоалаш хиннавац Уцига Малсаг. Из доккха маIан долаш да. Уцига Малсага ший наьна иштта сий деш хилар вайна хьехаме да. Вайга цо йоах дац нанеи лоархIаш хилалаш.

Бакъда, вайна юкъе нийслу даси наная аьннар ца деш бараш. ХIаьта даьхи наьнахи эхь ца хетачоа, цар юхь йоагаечоа хьанах эхь хетаргда? Цудухьа укхаза ала доагIа сага эхь-эздел дIадолалуш йола юхьиг из хьалкхийна цIа, дезал ба.

Вайнаьха эхь-эздел дика довзарех хиннав ТIой-Юртара Морхаша Махьмад. Цхьан хана фольклора тIа арадаькхадар цо дийца зоахалол. Цу тIа дукха дувцар эзделах, деналах, къонахчалах. Из дуккхача нахага дIакхоачаргдолаш арадаькхача. цу тIара Iомаде дукха хIама корадоагIаргдар кагийча нахаи мехкараштеи.

Хьалха саг йоагIача е йодача хьоалчагIа даьча докхха ловзар оттар, цкъаза кхаь дийнахьа дIаьх а луш. Цига сакъердам эцарал совгIа, нах вIаши бовзар, эздел Iомадора, сага хьаькъал, оамал тоxкар. Сага йола шийтайпара экзамен яр из.

ХIанз къаман хинна из башха дика гIуланх чIоагIа лаьгIденнад. Цхьабараштa хеташ хила мег иштта ловзар сенна де деза, телевизор чу хьона дезза ловзар мадой, аьнна. Телевизор чу деш дола ловзар цIаккха а нийслургдац нах вIашагIкхийтта деча ловзарца. Иштта деча ловзарга кагийча наха мехкарашца бегашта зоахалолаш а дувцаш, кагийча наьха а мехкарий а эздел, хьаькъал, оамал йовз, хийла кхел этте, зIамиг саги йоIи вIаши дезалу.

Цу ловзарга ца бовзача нахаца вIашагIкхийттача оалача дешах, Iохайна вагIача е уралаттача шийгара гIалат далар кхер саг. Коллективе е дешавагIача хIара дийнахьа шийца нийслуча нахаца санна, хьакхашта хулац саг иштталча моттиге.

Бакъда, вайнаьха ловзар хIанз иштта лаьгIдалара бахьанех цаI хет сона саг йоагIача е йодача хьоалчагIа даьча корта бохабу малараш мелаш хилар. Ший коа малара тIагIолла цатоам балар кхер фусамда. Бехк бац цун. Цхьа бахьан доацаш лаьккхадац вехача сага никъ битаб эгIаваьча саго, яха кица. Нагахьа санна хьоалчагIа даьча корта бохабу малараш ца меларе, хьалха а санна, ловзар отташ хила мегар.

Эхь, эздел. хьинар гIучадоаккхаш хIама дар хьалха балхий беш хилар а. Балхашка бехар хийра нах а. ДукхагIдолча даькъе иштта бола балхий хулар кхай тIа оасар де, керда баха хайшача наха цIеношта топпар хьаха, хьажкIаш фуалъяха, иштта кхыдар де нах хьехаш. Иштта балхий баьча саг Iомалора воккхагIвар лархIа, цхьанне къамаьл деш хилча, юкъе а ца лелхаш, ладувгIа, шийна уллув багIараш теркалбе. тхьамадага хьежжа зIамагIаш а зIамагIчарга хьежжа тхьамада а мишта хила веза.

Балхий чакхбаьнначул тIехьагIа ловзар хулар. хIаьта болх беча хана пандар локхаш хьалха цхьа йоI хулар. Уж хIамаш дицдалийта йиш яц, кердача тайпара юкъедоаладе деза

Эздел долаш да автобуса чу, трамвай чу, е троллейбуса чу зIамагIчо воккхагIчоа ше хьал а гIетта, Iоха моттиг ялар. Из хIанз дуккханеш деш а да.

Вайнаьха эздел хьалха санна доацаш юхадалара бахьан да Сталина къизача режимо дахачара дохадаь. Казахстане Iодахьийта, массакахьа дIакъоастадаь, дуккхача шерашка дахаш къаман гIулакхаш цхьадараш диццалар, Iодохьийтача хана бераш хиннача а Iодахьийтача хана баьча а наха шоай наьна мотт шаьра ца хар. Иштта мара наьна мотт шаьра е вIалла ца ховш городашка баха кагий нахи мехкарийн хилар. ХIаьта наьна мотт ца ховчоа низкъала хургда ший къаман эхь-эздел Iомаде, безам хилча а.

ХIаьта наьна мотт Iомабелга юхатетташ хиннад перестройка укх тIеххьарча шерашка кхаччалца, городашкарча школашка вIалла Iомабеш а бацар из.

ХIанз къамий метташ, культура маярра дегIайоалае мукъабаьннача хана, вайнаьха эхь-эздел наха довзийтаргдолча гIулакхех дувца деза. Царех лаьца дукха дувц вайнаьха фольклора тIа.

Масала, 1967 шера арадаьннача гIалгIай фольклора шоллагIча тома тIа «Наьсар» яхача дувцар тIа доаладаьд сий мишта лоралe деза, хьаша мишта лархIа веза, эхь-эздел мел доккха лаьрхIад. Цу тIа дувц: «...ше къавеннaчул тIехьагIа къона, хоза нускал доаладаьд Ачамаьлано Ачам валаъга доггдоахаш хиннад нускал. Из леш хиннавац. Цхьан бус нускал маьлхара бIаргадайча, аьлано хаьттад:

— ХIанай хьо сел маьлхара?

— Аз хьа гIайгIа ю. — аьннад нускало. — хьа ферга есарий йолчул дикагIа хила еза. Аз хьона дика ферта ергьяр, Iа хьайоахаш наьха можамаш кхухьаре.

Цу хана модж лелаьй маIача наха.

Модж яккх маволавеллинге а. цхьанне вургва-кх Ачам, аьнна, дагадехад нускала.

Хьайоахаш можамаш кхахьа волавеннав Ачам-аьла.

Тоавенна къонах хиннав хIаьта лоам чура шаьрача Iоараваьнна ваха гIалгIа Наьсар. Цун хиннай йоккха Iаьржа модж. Ачамга нускало аьннад Iа цун модж яхьаре, аз цох кач булларгбар хьа фертана.

Шийца новкъостий а болаш, Наьсара наIарга вахав Ачам-аьла.

— Со венав, Наьсар, хьа модж яхьа, — аьннад цо.

— ДIавала бегаш а ца беш, Iа дувцар-м къонаха вовхарал а вогIа мадий. Вайна дикагIа да чудаьнна воашта дика хьийгача. Шун гIулакха Iотеха устагIа а бийта, шо дахкарах гIадваха, шоана духьалвенав со, — аьнна эзди йистхиннав Наьсар. Шортта жа а долаш вахаш хиннав из.

Наьсара дувцачох дош а ца хеташ, цун модж яккха тIакхайлав Ачам-аьла Шийца цо бераш бегаш боацилга хайна. Наьсара шалта теха вийнав Ачам-аьла.

Нускала дагалаьттар кхоачашхиннад, бакъда, Наьсарах бутаргбоаца пхьа хьаьрчаб.

Наьсар дуачун чам байна, гIайгIане волаш бIаргавайча, цунцарча гуржечо аьннад:

— Наьсар, Iа со сай даьхнаьнах ваьккха воалавеча хана сона моттар Iа со. Iу ваь чулоаттаве воалаву, аьнна, Iа сох Iу винзар, сох саг вир. Iа сона Iомадир наьха эхь-эздел, хьаьшашта гIулакх де Iомавир, сох хьай воша вир. хIанз вай са да, нана, вежарий болча дIадаха деза. Хьо са воша ва...

Гуржечунца цун нах болча дIавахав Наьсар. Из цар дика тIайийцав. Шоай воI, воша ваьв цох, боахам беннаб цунна, саг йоалаьй».

Цу легендас дувц эзделах доалача беркатах. Эздел долчун мара хила йиш яц къонахчал, денал, цо мара лорадергдац сий, кортамукъале, из мара оттаргвац бакъдолчоа тIехьа. Къонахчал дац харцонна тIехьаэтта ниъ белга, гIелал яхьилга.

Ший модж яккха тIакхайла аьла вув Наьсара, шийна цун пхьа бутаргбоацилга ховшше, хIана аьлча валарал вогIа а нийчагIа а лерхI цо ший сий довр.

Шоай са ца кходеш майра лийтар эзараш бола нохчийи гIалгIайи кIантий берригача советски бIухошца цхьана вай мохк дIалаца. советски нахах лаьш бе дагахьа тIабаьхна хиннача немецки фашисташта духьала. Шоай мехка, шоай халкъа кортамукъале шоай сил езагIа лийрхIар цар.

Ю. ЧАХКИЕВ,
къахьегама ветеран.

ЙОККХА яц Назрановски РОВД юкъейоагIа охрана отдел. Бакъда, массехк миллион сома маьха объекташ я цо лораераш. Царна юкъе я геттара боккха теркам эшараш — госбанк, почтай отделенеш, заводаш, фабрика, тайп-тайпара тикаш.

Массехк шу хьалха оаха дIадоладир кхы а цхьа лоархIаме гIулакх Бахача наьха квартираш сигнализацеца Iалаш а еш, уж лорае доладелар тхо. Ала деза, цох наха геттара дика гIулакх хиннилга. Цунна тешал деш ба тха берригa клиенташ. Денгара ди ме доал дукхагIа хул уж.

Ха деш ба милиционераш

Охрана отдело беча балха раьза ба предприятей кулгалхой а. Иштта апрель бетта хьалхарча деношка охрана отдела болхлочо воккхагIволча лейтенанта Оздоев Мухьмада соцавир «Электроинструмент» завода продукции лочкъаь воагIа литейни цеха болхло Эльдиев М. Паччахьалкхенна ца хулаш диса зе 350 сом совгIа да.

Цу тайпара масалаш кхы а дукха да. Кагий къоалаш ду моллагIча пачхьалкхен предприятешка. ХIаьта ший балхара моллагIа продукци тIорме чу а елла воагIа саг ше къоал даьд, аьнна, хеташ а хилац. Цудухьа керттердар — къахьегамхочун психологи хувцар, ший предприяте бокъонца вола да из хилийтар. ХIаьта из боахама расчет юкъеача мара хургдац.

Хала да тха милиционерашта болх бе. ДIауйла елаш, йоккха территори, дуккхача моттигашка йохаяь карташ, болх беш йоаца лампаш — мишта лораергья цу хьале предприяти?

Бакъда, тха милиционераш дика ба. Массехк шу да тха отдела коллектив «хьахинна» яьнна. Укхаза гIулакх деш ва 25 саг. Шоай декхар дика кхоачащдеш ба берригаш а. Бакъда, къаьстта сона белгалбаха ловра милиционераш: В. Б. Бузуртанов, Т. С. Олигов, И. М. Гиреев, М-Б. Эсмурзиев, Н. Л Дзейтов

Иштта дикача дешаппа вувца веза воккхагIвола лейтенант Оздоев Мухьмад а. Тха отделе веча денз массехаза белгалваьннав из. МугIарера милиционер волаш кхераме зулам даь саг лаьцавар цо. Цох лийцар «Сердало» газетас. Дикача дешашца могавир из. ХIанз Мухьмад эпсар ва. Кхерам болча моттигашка юстара вувла гIертац из.

Укх деношка воккхагIвола лейтенант М. Оздоеви сержант В. Бузуртанови цIаьхха а нийсбелар майрал эшача моттиге. Дешаш а балха а боацаш лелача кагийча нахатара хоадаяь топи цунца итт патрони яьккхар цар. Сенах ховргда цар ца хулийташ диса зулам мел кхераме да?

Духхьал шоашта тIадилла декхар кхоачашдаь Iац тха милиционераш. Пачхьалкхен объекташ лораярал совгIа, цар кхы зуламаш даь нах лийца а моттигаш я.

Объекте дIаболхаш болча хана сержант М.-Б. Эсмурзиеви старшина Т. Олигови таIкхаьчар наьха машин йодаь болхача зуламхошта. Милиционераша карара балийтанзар уж.

ЦУРАЕВ Iийса,
Назрановски РОВД охрана отдела начальник, милице капитан.

ШОЗЗА ДУКХАГIА СКВАЖИНАШ ЯЬХАЙ

Малгобекски мехкдаьттахоша доаха «Iаьржа дошув» дукхагIа хилийтара, цун запасаш совъяхара доккхийн бехктокхамей декхараш тIалатт Малгобекски бурув тохара балхий управлене лаьтташ технарашта. Уж дизза кхоачашдара хьинар кхо да деш къахьегача цар цхьанне бутт дIабахийтац пачхьалкхен план кхоачаш ца ёш. Цудухьа дерригача технико-экономически хьокхамий биъ бетта задании ханал хьалха кхоачашъярах рапорт делар цар. Цу юкъа бурув тохара биъ бетта задани 120,6 процент кхоачаш а яь. планагIа лаьрхIачул тIех УБР коллективо техар 1240 метр гаргга бурув.

Дог хьесташ да цун кхы мел дола технико-экономически хьокхамаш а. Химически реагенташ, утяжелитель, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах, бурув тохарга дIабода мах лохбарах пачхьалкхенна кхоадаьд итташ эзараш сомаш. Юкъера лаьрхIача хIара станокаца бетта бурув тохара коммерчески сухала задани 110,2 процент кхоачашъяьй. Из боккха толам ба, хIана аьлча, бурув тохача керттера хьокхам лоархIаш ба из. Балха ханах, буровой оборудованех бизза пайда нийбарах, кулг-кара деча халача балхашта механизации автоматизации ярах, прогрессивни технологи производствана юкъекхувларах къахьегама овсарле лакхъяра биъ бетта задании 28,5 процент тIехкхоачашъяьй УБР бурувдеттараша. Цу юкъа бурув теха йисте а яьккха, цар мехкдаьтта доахарашка планагIа дIаяла езаш яр ши скважина, хIаьта из задани шозза тIеххоачаш а еш, йиъ скважина дIаеннай цар НГДУ коллективага.

Уж толамаш доахача диза дакъа а лоацаш, къаьстта дика къахьийгад буровой начальника Гандалоев Мухьмада кулгалдеча бригада коллективо.

В. ДОТМАРЗИЕВ.

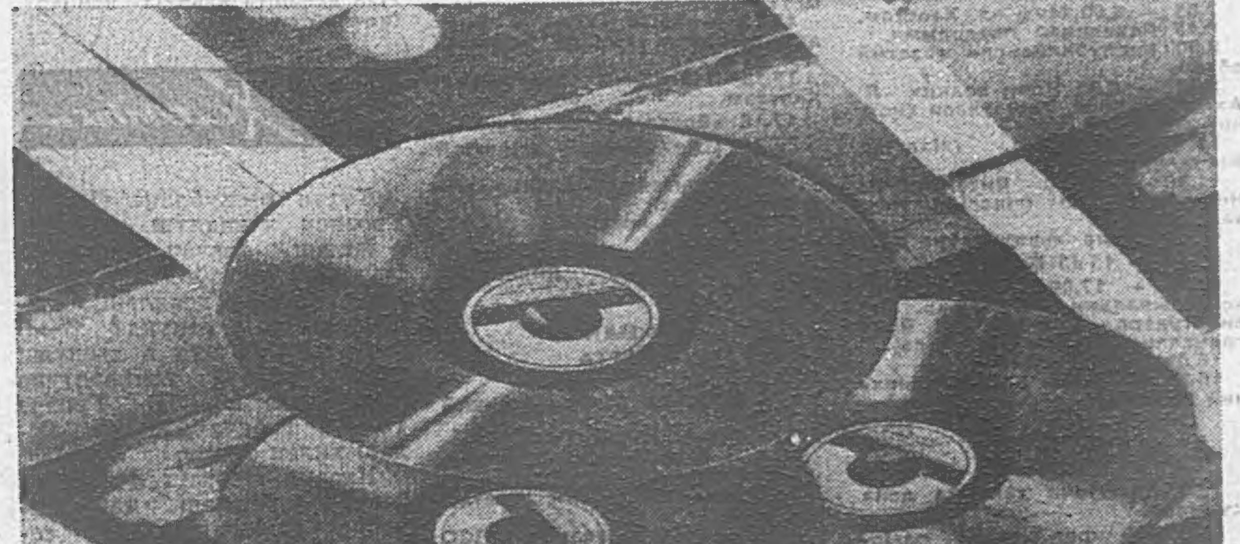

ЛЕНИНГРАД. Даьй-мехка эггара хьалхара лазерни видиодискаш хьадаьд «Авангард» яхача Iилма-производственни объединене. Царех хIарадар лаьрхIа да бIаь эзар гаргга лелаш доаца сурт хьахьокхара е шин сахьатагa кхоачаш видиосюжеташ хьахьокхара. Цу кердача изобретене бытовой радиоаппаратура Iилма-тохкама институте хьаль йолча мехка предприятешка арахеца йолаьча «Русь»-ВП-201 яхача видиопроигрывателаца цхьан комплексо таро хулийт дикагIа хIама хьахьокха, изображеной гамма хьахьокха, Iалашъю из моно-стереофонически а оазашца, таро хулийт кадрал тIехьашкарча текстах пайда эца.

СУРТА ТIА: иштта да, «Авангард» яхача Iилма-производственни объединене хьадаь видиодискаш.

С. СМОЛЬСКЕ сурт.
(ТАСС фотохроника).

Специалиста хьехамаш

ФУ ДЕ ДЕЗА IАЬСИЙ ЛОРАДАРА?

Хьайбаш цамогаш хулаш юкъерадувлар бахьан долаш, шийтталагIча пятилетка диъ шера 45 миллион сом гаргга зе хиннад вай республика боахамашта. Цу гIулакха бехке болчаргара хьадаьккха ахча геттара кIезига да.

Цул совгIа, доккхий зенаш хул боахамашта денна Iаьсий деш хиларах а. Из бахьан долаш духхьал дIадахача шера ялх эзар Iасилгах яьлар республика. Эггара дукхагIа — 1965 денна Iасилг дир Грозненски районе, хIаьта Сунженски — 1015, Назрановски — 411, Шатойски — 33, н. кх. дI.

Вай республика дуккхача боахамашка дахкаш да хIанз доахан. Низ дIакхоачар де деза Iодаь Iаьсий лазарех лорадара унахцIена хилийтара. Специалисташтеи хьайбаш леладераштеи ха деза Iаьсий дукхагIча даькъе чейашта лазар кхетарах довлга.

ХIаьта фу де деза из ца хилийтара? Эггара хьалха йовза еза Iаьсий биологически башхалонаш Царга хьежжа лоархIаме да Iодаьча хьалхарча деношка бийдача шурийца нийса кхабар. Iодаьча хана дегIаца йоаца лазарех лорадеш йола хIамаш Iалашъю Iасилго бийдашура меларца. Духхьашха из молае еза Iасилга Iодаьчул тIехьагIа 30 — 40 минут яьлча, из шин сахьатал тIехьдаккха йиш а яц. Хьалхарча деношка кIезигкIезига тела еза из. Iасилга луча шурий йIовхал юкъера лаьрхIача 37 — 39 градусал лохагIа хилийта йиш яц. Духхьашха дийнахьеи буси 4 — 5-зза кхоабаш Iасилга 1 — 1,5 литр тела еза. Иттшийтта дийнахьа наьна шурийца кхаба деза, тIаккха кхыча доахана шура а мег. Мегаргьяц мастит яха лазар долча доахангара яьккхар. Из лазар долча Iатто даь Iасилг кхычунгара, унахцIена болчунгара яьккха шура телаш кхаба деза.

Iодаь кхо ди даьлча, шура енначул тIехьагIа 1 — 1,5 сахьат даьлча хий моладе деза Iасилга

Iаьсий унахцIена хилийтара лоархIаме да уж леладара гигиена кхоачашъяр. Боахаме хила еза Iодаьча Iасилгашта профилактори а йола родильни отделени. Дахка деза ха хьатIакхачалехьа 8 — 12 ди хьалха дIаоттабе беза цига етт, хIаьта бахкачул тIехьагIа кхы а 7 — 10 ди даккхийта деза ара ца боаккхаш

Пехкашта лазар кхета мегандаь, йиш яц Iаьсий Iай хьайбаш лаьттача аьхки леладе. ХIара боахаме хила еза кхоале а йолаш лаьрххIа Iасилгашта яь ахканара лагерь. Iодаьчул тIехьагIа шура телаш кхоабача юкъа цхьан сагага 30—35-нел дукхагIа Iасилг леладайта а йиш яц.

Уж дерригa гIулакхаш ма дарра кхоачашдой Iаьсий унахцIена а низ болаш а хьалкхуврагда.

В ДИКАЕВ,
ветеринарни Iилмай кандидат, Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни ветеринарни лор.

М. Картоев

ДОШО ЦIИЙ

иштта цIи йолча романа тIара 5-гIа дакъа

Лахан дIавигачул тIехьагIа хувцаелар Зати, бакъда, маьрдаьца хьалха санна безаме яр из. Диреса къонгех цхьа Аси мара саг висанзар цIагIа, из а лаьттан кIала вахав-хьогI аьнна хеталургдолаш, къайлавоалар цкъаза, тIаккха лаьттан кIалхара хьалтIаваьлча санна юха а гучаэккхар.

КIира мара дацар Асена Салихьат йийха, хIаьта Зати-м шозза а из йолча яха хиннай. Шоззе а коча хIама а елла, маьрдаьна гудар миссел йола москал а енна, юхаяйтай из. Фажи из дерригa а ше бахьан долаш деш санна гIадъяхаро бIагора йоалаьй, боккхагIболча несарашта духьалдаккха хIама корадаьд цунна. Фаже еча куралашка кIеззига дог эккхийтар Салихьатах, бакъда, дукха ца говш, догIан морхаш тIера дIа а яха цIенъенна сигале мо йийкхар. Кхыношта юкъера безам массахана а хиннаб дIа-хьа хехка бурчолг санна.

Уйла йоаца саг санна, гIайгIане лелаш цхьа юкъ яьккхар Зате духхьашха, тIаккха чуккхийттача хьеIа хий санна сатем эттар цун дег чу.

Дукха хана денз кхетадаьд Зате Лахан шийна хийтар воацилга, бакъда, дIаяьннай из цу вахарга. Волаши воацаши фу бе-башха ва из тIаккха! Сенна йийлхар из Лахан дIаводача бус? Нийлхар нах а белхандаь, нах беларе еларг а яр. Ма дика болх ба саг веза а ца веза а вай воай кара долаш.

Шоай коа наIарга гIолла Iододача хин тоатолгага ладувгIаш латт из хIанз. ИIаьхха Iоаяда цун керта кIажараш ловзаю дунен чу ший бокъо йоаккхаш боаллача гуйрен михо. Къаьстта шийла я букъа, барзкъах цхьан шийлача низо каетташ санна хет, дерригача дегIа тIара нихь гIеттадеш.

Мотт Iомабеш доагIача беро санна, ший иозе къамаьл дувц хьидда доагIача тоатоло. Шера шозза мара чилац из иштта гIоздаьнна: бIаьстан юххье лоа дошача хане гурахьа каст-каста догIаш делхача хане Букъ багIача геттара сабIарзлу цун. воккха моастагIа шийна духьалваьлча санна Цхьан меттиге хьувзаш, дIатIа-хьатIа легаш, лувш, гIерташ, эгIазъухаш дода из. ХIаьта шаьрача даьлча, нанас накха хьекха бер санна тув.

Цхьатарра да-кх тоатолеи сагеи вахар. Тоатол цхьаннахьа хьахинна кхычахьа къайладаллалца, саг къона къаваллалца цхьатарра вах, дунен саготонаш ловш, вахара иразах хьегаш. Малхо а дунено а шоай йIовхал лу царна.

ЦIаьхха къора йийрзача санна, хIама ца хозаш латт Зати, тIаккха юха а хозача оазаша хьоаст цун лерrаш. ЦIаьхха бIарга са дайча санна, хIама ца гуш латт Зати. тIаккха юха а мукъадоал цун бIаргий са.

Зате дог коча кIал деттaлуш санна хеталургдар цун накхага хьежачоа. Къонали хозали. Шиъ цхьана хилча уж юхатоха низ хургбац. Даьла раьза воацаш дIадоладаьр да раьза воацаш чакхдоал оал: иштта телхар Зате вахар а, Зате ираз а. Ше цхьаь йисача кхы а чIоагIагIа кхетаду цо из.

Дика да-кх даьцIа-мукъне гаьна доацаш — ялар ма дий цхьоал-м. Дала а наха а йоаяь укхаза ягIачул, нана йолча хьалъяхача фу дар-те? Сево сецаю а хац? Вожаш несарий. Субарийгара дIа мел иккхараш, дукхагIа йолча хана цIагIа Iоховшаш, Фажи геттара кIалийсай. Цхьа Дирес ва-кх цIагIа хьожар а, дикан тIа, вон тIа ухар а, керда хоттаеннача гаргалон юкъе латтар а. Дош дIаала йиш йоацаш, цIимхара ва из укх деношка, хIанзалца хьа шийна бIарга ца гуш санна. шийца безаме хинна Зати а

ЦIагIа дIачуйоалла ше, цхьа дер дайна саг санна, юхасецар Зати. Баьддийрза пенаш шийна хьатIадоладелча санна хийтар цунна цхьан юкъа, тIаккха дерригa а «тIап» аьнна, дижар, духьал даькха сурташ миI-миIигге дIалечкъар, шоаш мича дахар ца хайташ. Кхераелча мо, дIа а хьа а хьежа, ший цIагIа Iочуяхар Зати. ТIехьара тIа тетта а теттaш, низах ше Iочуюгаш санна, оазенна дIачуьялар из ше долчулла а зIамагIа хетача цIалга чу. Кхаь дийнахьа хьал а уллаяь Iоькхача санна, ерригa а ювлаенна яр цун маьженаш. Кхы цхьаькха гIа баькхача лергйолаш мо, дерригa дегIа дозал цкъа IотIа а дохийташ, бийза латтача маьнгена IотIаежар из.Мелла хала дале а, елха низ бацар.

Дукха иллар Зати дIа-хьа ца хьовш, ший гIийло деттaлуча дегага ладувгIаш. Тайптайпара сурташ цаI вокхан тIехьа духьалъувттар цунна. Дехьара а сехьара а шоай коа наIарга хьатIауха нах гора Затена цкъа, тIаккха бIарг ма кхоачча уллача эрий арен юккъе ше цхьаь йисача санна хетар. Йоккхий Iаьржа машаш техка истий шоайцига боагIаш гора, тIаккха дохк оттар.

Са дег чу йодача наIара дукха хиннад дIоагIаш, са дега чу арайоалачун цаI мара хиннадац, цудухьа я со ираз дайна,—йоахар цо шийшийца. Шелденна дагIача хьазилга бар санна, оагIора хьатIабилла уллар Зате корта, йIаьха кIажараш дегIа дIоахала Iоядар, кертацара а йоацаш шоаш къаьстта йолаш санна. Сайга да Iийналар со, наьха ираз ца хоарцадеш, хетар Затена.

Боарз бохабича, дIа-хьа дайдда зунгатий санна, цхьан метта сацацар уйлаш. Дика болх ба-кх из рузкъа-мукъне вай шортта долаш. ЧIоагIа накъайоал уж Затена. КIордадалцца беша багIача Iажа кIал доаллача гIанда тIа хайна ягIаш оамал яр цун. Ший несийна из моттиг дукхаезаеннaлга хайнача Диреса тоадир гIанд, бакъда, ший бIи боха а баь, кхычо баь керда бIи мо мара дезаделанзар из Затена. Цхьабакъда, саг дIавоал моллагIча хIаманга — дIаяьлар из а.

ЭгIа чу ниI тохаш санна хийтар Затена. Цхьа шийх тийша боацача низо Iоюжаш геттара хьалъяха коч Iоозийтар цунга.

ДегIацара низ эшабелча санна, хала хьал а гIетта, мосаш дIанийс а яь, лохха IотIазза йовлакх а долаш, эгIа чу Iочуьялар Зати. Ер бIарга а яйна, хIаьтта мара цIагIа хьачу ца ваьнна Аси цIен юккъе юхасецар. КIирвенна Затена бIара а хьежаш латташ цхьа юкъ а яьккха, гIайгIане велакъежар из, иштта а цепъяьнна латта Зати кхы а чIоагIагIа цецйоаккхаш.

— Кхы саг веций цIагIа? —хьаттар цо юххера а. Зате луча жопага а ца хьежаш, дIатIа а ваха, тIоаргаца ногIар хьа а дийлла, цу чура хIамаш кегае эттар из.

— Вац. Ераш цIагIа Iоховшаш-м бац, — аьлар, бехказа яла йоаллаш санна. Зате.

—Малаш-б уж ераш? Вай цIагIа-м лела бокъо яраши бокъо йоацараши шиъаш ма бий.

— ХIаьта, лелараш ужаш а вожаш а ба хьона. — ше раьза йоацилга дIахьоакха елар Зати, маьр вешийна цIимхаро бIара а хьежа.

Ше латтачара хьа а вийрза борд-бордагIа велакъежар Аси, тIера цергаш гуча а йоалаш.

— Дуне дохаде а тоъаргйолаш я мотт сона хьо-м, — аьлар цо.

— Из хьа бала бац! — иккхар Затега. — Сона сайна хов сай хьинар мича дахьа деза.

Асе бегаш кхетабе магацар Затена. бакъда, ди тIехьа из шийца эйхьаза воалаш латтилга дика кхетадора цо. Фу доал-хьогI укхун сога? Наьха говраш Iовийттача санна ма вий ер-м, йоахар цо ши-шийца...

Уж ший уйлаш Асена дIахезача санна хийтар Затена.

— Пайда бац цун, къонахий кIеззига бисаб-кх вайна, бисараш тIем тIа а бахаб, — аьлар цо цIаьхха. Сенах ховргдар цунна ше аьннар меттахьа кхетаргдий.

Юхь тIара бос хувцабелар Асе, чоапилгаш санна дIахьа дайдар цун басилгашта тIагIолла цIе тIадамаш.

— Хьай марал вогIа къонах-м хетац хьона сох? — аьлар цо йиткъача оазаца.

Цу дешаша кхерайир Зати. Делха ца духьал латта бер санна, ше аьннaчох кхераелар из, наьха чура сийг дIабахар.

ЦIаьхха кхийтача набарах сомаэккхаш санна, цергаш а хьокхаяь, доккха са а даькха, саньгара саньга дIа-хьа аха волавелар Аси.

— Сона хьайх фу хет ховре ховргдар-кх хьона. — аьлар Асе тIеххьара а. Ше аьннaчоа Зати шек дIа йоацаш санна хийтар цунна.

— Хьона хетачунца са гIулакх дац, — эгIазъяхар Зати.

ДIахо а луврйолаш яр из, дIаоахьежача чуоагIаш латта Дирес вайнавепаре. Кхы йист ца хулаш цIагIара араьялар из.

(ДIахододар хургда).

«Зизаш». И. ПЛИЕВА фотоэтюд.

Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха диценнадац

Хlаране декхар

Вай боккхача мехка моттиг хургьяц цхьаццадолча исторически хlамашца ювзаенна йоацаш. Дуккха да культурни, архитектурни памятникаш. Иштта дуккха да революционерийи Даймехка тlема турпалийи памятникаш. Халкъа вахар, денал, духовий ганз белгалдоах цар.

Фу дитад вайна дьша? Шекo яц дуккха памятникаш цар хьинарах вайга кхаьча хиларах. Цудухьа, вай уйла е езаш да воай тlехьенна воаша дутаргдолчун. Хетаргахьа, эшшача тайпара доал дац вай воашта дитачоа. Из вешта даларе йоаергьяцар вай мел йоаяь памятникаш. Бицлургбацар пхьабола турпалаш. Из вай бехках хиннилга дагадалла деза вайна массехана.

Революци, граждански тlом, Даймехка тlом болча хана белгалбаьннача турпалашта, цхьаццайолча событешта хетаяь памятникаш кlезига яц Нохч-Гlалгlайчене. Хlьта мишта ю вай цар йоакхо, мишта ду доал? Из белгалдаккхар духьа, лоацца дувцаргда вай цар тахханарча хьалах. Эггара хьалха дувцаргда революцен граждански тlемей памятникех.

Тlа йоазув а долаш обелиск латт Нохчийчен къеча наьха баьчча Шерипов Асланбей вийнача моттиге. Цунна тlатехача мемориальни улга тlа яздаьд: «Оаха гойтаргда шуга кортмукъален тlехьа мишта бов. Тхо долча корабоагlаргбац шоана гlоазата мурдаш, цхьабакъда, революце мурдаш корабоагlаргба». 1987 шера, шин стеллах йола йоккха монумент хьалъяьй цунна уллув. Амма, проекто дlадеххача тайпара йистеяккханзза я из таханарча дийнахьа. Массехкazза из дош дувца оттадарах хувцалуш хlама а дац.

Шоай турпалий кхыча тайпара йоакхо ю Чечен-Ауле. Гикалоца барт а баь, кlайчарна духьала лийтай укхаза нохчий отрядаш. Цар сийна хьалтеха мемориальни улг да юрта. Амма, цунах кхоачам ца беш, шоаша ахча а гулдаь, мраморах памятник оттадаьд юртахоша Советий lаьдал доаккхаш байначарна.

Вежарий каш доал Первомайски станице. 1907 шера паччахьа салтеша боабаь старогрозненски мехкдаьттахой боахк цига. Теркам тlаозаш, уйла яйташ я цига оттаяь барельеф. Саг тlехьавоалалургвац цунна юххе гlолла царна маьл ца кхайкабеш.

Вай республика доазон тlа совцабаьб советски эскархоша Кавказа мехкдаьтта тlакхача гlийрта фашисташ. Цудухьа, тамашийна дац цу событешта хетаяь вай республике дуккха памятникаш хилар. Царна а, вай лакхе дийцача тайпара цхьатарра дац деш дола доал.

Хоза тоаяь я 219-ча авиадивизе дакъа лоацаш хиннача летчикашта хетаяь памятник. Лакхача, кургана тlа латт хlанз гlатта кийчъеннача санна хеталургдолаш оттаяь самолет. Массехана цlена я гонахьа. Гуш да, Йоккхача Атагlе бахача наха цу памятника доал деш хилар.

Кхы а цхьа памятник хьадийллад дукха ха йоацаш Йоккхача Атагlа. Даймехка тlема тlара цlа ца баьхкача юртхошта хетадаь да из. Ветеранаш, дешархой, юртхой гулбенна, дуккха хьаьший баьхка хьадийлар из.

Байнача турпалий иштта дика йоакхо ю Гарагорски поселке а. Укхазарча ветераний советен поселкови советен инициативах. Даймехка тlем тlа боабаьча мехкдьттахошта памятник оттадаьд поселке. Байракха хьисапе урагlъяхай лакха аьшк-бетонни стелла. «Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха диценнадац» яздаьд цу тlа. Байракха тlарча йоазоно белгалвоаккх тlом тlа вийна 124 горагорец.

Шоай районерча памятникашта дукхагlча даькъе дика доал деш ба наурцаш. Хьаьцаргда вай Наурская яхача станицера памятник. Хьалхашка цlи а йоагаш, кхерагlа ваь салте латт райцентре. Гобаьккха карт яьй, гаьнаш, кlотаргаш егlай. Массехана дийна зизаш дада постамента тlа. Иштта хоза кийчдаь я «Малав ца ховча салтечун» Чернокозово яхача поселкера памятник, цунна юххера 46-ча Краснознаменни бронепоезда байнача эскархошта дегlа памятник.

Ала деза, Наурски райсовето соцам а баь, цу памятникашта доал дар школа пионераштеи комсомольцаштеи тlадилла хилар. Хlьта кагирхоша цlенхаштта кхоачашду шоай декхараш.

Вай йийцараш санна, белгалъяха йиш йолаш дуккха моттигаш я республике. Шоай низ ца кхобеш цу хьакъехьа болх беш ба комсомольцаш, партийнии советски болхлой. Цхьабакъда, дикка техкача кхоачамбацараш дола моттигаш а кlезига корайоагlаргьяц вайна.

Самашки яхача юрта юххерча гув тlа латт Даймехка тlем тlа байнарашта дегlа памятник. Гув текхарах оагlордаьннад из. Цхьана хана хинна йоазув а басараш тlахьийкха доадаьд. Цу памятника шефаш ба юртсовети цигара школаи. Каста керда памятник оттадергда яхаш из тоадара хlама деш бац уж.

Надтеречни района юртсоветаша хайра хlама дац шоай памятникашта доал дара. Надтеречное яхача юртарча сквере латт памятник гонахьа лакха оасараш а даьнна, доал ца деш тесса дитад. Мекен-Юртарча школе коа латта памятник а дохаш латт. Цу тайпара масалаш кхы а да республике.

Вай мел дийцачох гуш да, памятникашта доал дела овлангара тоаде дезаш хилар. Вай, дийначар, дицле йиш яц мишта яккхай вайна кортамукъле, паргlато. Боарам боацаш декхарийла да вай шоай синош ца кходеш вайна дикагlа вахар даьккхача наха. Царна баркал оалаш хила деза вай массехана.

Цу лостамагlа нонагlо болх беш я республика школай музеяш. Цу музеяшка хул историе урокаш, еш лекцеш, чакхйоах кхыйола мероприятеш. Кагийча следопыташа лех хьалха бовзаш ца хинна Даймехка тlема доакъошхой, йовзийт цар сийдола цlераш. Тlемах а ветеранех а лаьца дуккха материалаш, документаш гулдаьд цар. Дешархоша йоккха переписка лелаю Нохч-Гlалгlайчене тlом баьча ветеранашца. Из болх еррига школаша дика лелабу. Цо таро лу кагирхошта тlемапатриотически кхетам бала а уж интернационалисташ болаш кхебе а. Эггара дикагlа из гlулакх леладу школаш Бердакlал, Йоккхача Атагlа, Чечен-Ауле, Пригородни юрташка, Первомайске, Петропавловске, Ищерске, Мекенске, Калиновски станицешка я.

Историн культуран памятникаш лорадара дерриге халкъ оарцагlдаьннад тахан. Цхьа саг юстара латта йиш яц шерлуш доагlача цу гlулакха. Вай даьша леладаьр диццалийта йиш яц вай.

Х. МАМАЕВ,
историн культурен памятникаш лорадара общества Нохч-Гlалгlай президиума член.

Мате гlала

«Бlаьсти».
В. ЕВСЕЕВА сурт.

Ягlаш я хьо, Мате гlала,
Яхача хано хье къаяь.
Са дай баьхача Хьарапа лоаме.
Тlера из бухь чубаха.
Халача замо гаьна баьха
Хьа къонгаш хьох хьийгаб.
Хьога хьажа шоай йиш йоацаш
Боккха бала цар ийзаб.
Тахан хьона зерате даьхка.
Хьона хьалхашка тхо латт,
Хьай наlараш шерра йийла
Безаме la моаршал хетт.
Зама чlоагlа хувцаеннай,
Гlала, хьо хьалъеттачахь
Маьлхарча кашамий ха хиннай
Эггара хьалха хьа замалахь.
Хиннаб гlалгlай сужне ухаш,
Тушолана ламаз деш,
«Села», яхаш даьле кхайкаш,
Цунгара къахетам а бехаш.
Цхьа — ши бlаьшу хьалха лоамашка
Бусалба ди хьабаьржаб.
Хьа бераша а цунах шоашта
Доагlа дакъа хьаийцад
Шоай мохк лорош гlалгlаша
Хьона чухь дукха ха даьд,
Моастагl воагlаш бlарга вайча
Бага лотабеш хоам баьб.
Хьона гуш да цхьаккха моастагlа
Маьрша чакх ца ваьналга,
Гlалгlай къам кара даха,
Наха лоал цо ца даьлга.

А. МАТИЕВ.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕПРОГРАММА

ШИНАРА

15 МАЙ
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Вход в лабиринт» яха художественни фильм. 3-гlеи 4-гlеи сереш.
11.00 — Берий сахьат (французски метта урокаца).
12.00 — Из хиннад... хиннад...
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — Музыкальни сокровищница. Ф. Шопена произведенера концерт.
16.35 — Мультфильм.
16.45 — «Здравствуй, музыка!» яха Гостелерадио Йоккхача берий хора концерт.
17.30 — Пульс-90. «Вайн экономикеи. Мехка экономически реформах йола радикализаци».
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Кагирхой вестник.
19.45 — Шун дехарца вlашагlкхетар. Останкича Концертни студе ва композитор А. Эшпай.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Актуальни интервью.
21.50 — «Империя» яха художественни фильм. 5-гlеи, 6-гlеи сереш.
23.25 — Кусковера эрсий музыка телевизионни фестиваль 2-гlа передача.
00.00 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — lуйрийнара гимнастика.
8.15 — Никъ берий альманах.
8.35, 9.35 — Музыка. 3-гlа класс.
9.05 — Французски мотт. lомабу 1-ра шу.
10.05 — Французски мотт. lомабу 2-гlа шу.
10.35, 11.35 — Истори 7-гlа класс.
11.05 — lилма-довзийтара фильм.
12.05 — «Незнакомая песня» яха художественни фильм.
12.35 — Ритмически гимнастика.
17.20 — Юртбоахам хьеха университет (гlалгlай меттала).
17.40 — Шун дехарца вlашагlкхетар. Илли оал Т. Дзейтова (гlалгlай меттала). (Юхагойтар).
18.10 — КПСС обкоме: партийни вахара хроника.
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — СССР Лакхехьарча Совета сессе.
Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

КХАЬРА

16 МАЙ
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Мультфильм.
8.45 — «Вход в лабиринт» яха художественни фильм. 5-гlа сери.
9.55 — РСФСР халкъа депутатий I съезд хьаеллар.
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — «Эрсий халхар» яха халхара самодеятельни ансамбла выступлени.
16.35 — «Египет» яха кинопрограмма.
16.55 — Берий сахьат (английски метта урокаца).
17.55 — «Телеэко» яха журнал.
18.25 — Поэзе миноташ.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «lаьдал — Советашка». «Отставка» (Омск).
19.30 — Мультфильм.
19.45 — «Он, она и дети» яха художественни фильм.
21.00 — Ха. ТСН
21.40 — Коллаж.
21.45 — Актуальни интервью.
21.55 — Футбол. Доттагlлен вlашагlкхетар. Сборни Израила — сборни СССР. Израилера передача.
23.35 — Кусковера эрсий музыка телевизионни фестиваль. 3-гlа передача.
00.10 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — lуйрийнара гимнастика.
8.15, 9.35 — Никъ берий альманах.
8.35 — Физика. 9-гlа класс.
9.05 — Немецки мотт. lомабу 1-ра шу.
9.55 — РСФСР халкъа депутатий Хьалхара съезд хьаеллар.
17.30 — «Острова на далеких озерах» яха художественни фильм.
18.00 — «С любовью к ближнему» яха Ставропольски Бакински митрополит — Нохч-Гlалгlайчене ва Гедеон.
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — СССР Лакхехьарча Совета сессе. Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

ЕРА

17 МАЙ
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — «Он, она и дети» яха художественни фильм.
9.45 — Футбол. Доттагlлен вlашагlкхетар. Сборни Израила — сборни СССР. Израилера передача.
11.25 — Берий сахьат (английски метта урокаца).
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — «Тимури цун командеи» яха бераш * дола фильм. 1-ра сери.
16.50 — «Взгляд наверх» яха армянски композитора А. Тертеряна кхоллам дола фильм-концерт.
17.20 — Сакъердаме старташ.
18.05 — Культурни бувзамаш: СССР — Франци.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Парнасага долха лагlаш.
19.15 — «...16 шу даланзеи бокхагlеи».
20.00 — Форда пехота президентски оркестра концерт (США).
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Актуальни интервью.
21.50 — «Безумие» яха режиссера И. Кийска фильмаш (1969 ш.) (Духхьашха).
23.05 — Кусковера эрсий музыка телевизионни фестиваль. 4-гlа передача.
23.30 — «Блистательни Дрезден» яха дерригача дунен музейн. Ленина тетаяь передача.
00.05 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — lуйрийнара гимнастика.
8.15, 9.25 — Никъ берий альманах.
8.35, 9.45 — Природоведени. 5-гlа класс.
8.55 — Испански мотт. lомабу 1-ра шу.
10.05 — Испански мотт. lомабу 2-гlа шу.
10.35, 11.35 — Биологи. 7-гlа класс.
11.00 — «Бурда моден» хьагойт...»
12.00 — Киноафиша.
13.00 — Ритмически гимнастика.
16.30 — «Про море и горе, да малых детей» яха телефильм.
16.55 — «Майски беш».
17.15 — «Телезу» (нохчий меттала).
17.30 — Информационно-публицистически программа.
18.10 — «Аламаш, хилийша дика (Юхагойтар) (нохчий меттала).
19.00 — РСФСР халкъа депутатий Хьалхарча съезде. Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

ПlАЬРАСКА

18 МАЙ
I ПРОГРАММА
ДЕРРИГАЧА ДУНЕН МУЗЕЯЙ ДИ.

6.30 — 120 минот.
8.30 — Мультфильмаш.
9.00 — «Дунен гонахьа» яха альманах.
10.00 — Сакъердаме старташ.
10.45 — «...16 шу даланзеи бокхагlеи».
11.30 — Шера ханаш. Май.
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — «Тимури цун командеи» яха берашта дола фильм. 2-гlа сери.
16.50 — «Если вам за...».
17.35 — Мультфильм.
17.40 — Дерригача дунен музейй денна. «Малая Никитская, 6» яха ТВ-экскурси (А. М. Горьке музей).
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Прогресс. Информаци. Реклама.
19.30 — «Политически диалогаш» КПСС XXVIII съезда КПСС ЦК платформа проект ювцаш.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Коллаж.
21.45 — «Фу? Мичахьа? Маца?» яха брейн ринг.
22.20 — Кусковера эрсий музыка телевизионни фестиваль. 5-гlа передача.
22.50 — Взгляд.
00.20 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — lуйрийнара гимнастика.
8.15 — Никъ берий альманах.
8.35, 9.35 — Истори. 5-гlа класс.
9.05 — Английски мотт. lомабу 1-ра шу.
10.05 — Английски мотт. lомабу 2-гlа шу.
10.35, 11.35 — Истори. 8-гlа класс.
11.05 — Документальни фильм.
12.05 — «Инкогнито из Петербурга» яха художественни фильм.
13.35 — Дунен велогонка. Польшера передача.
15.25 — «Унахцlено».
15.55 — Документальни фильм.
16.10 — «Советаши, вахари» (гlалгlай меттала).
17.00 — Фильм.
17.10 — «Шуна хlун хета?» яха прямой передача Телефонаш: 22-26-68 22-01-65, 22-93-92 (нохчий меттала).
18.10 — Киножурнал.
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — РСФСР халкъа депутатий Хьалхарча съезде. Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

ШОАТТА

I ПРОГРАММА
19 МАЙ
В. И. ЛЕНИНА ЦlЕРАГlЧА ЕРРИГСОЮЗНИ ПИОНЕРСКИ ОРГАНИЗАЦИ ХЬАКХЕЛЛА ДИ

6.30 — 120 минот.
8.30 — Вай беш.
9.00 — Саг. Лаьтта. Вселенни.
10.00 — Концертни студе Останкино В. И. Ленина цlерагlча Ерригсоюзни пионерски организаце преми лауреатий концерт.
10.45 — «Линия судьбы» яха СССР халкъа артистка Стефания Санюта фильм-концерт.
11.45 — Коталон 45 шу дузаш. «Повстанческая история» яха художественни фильм. 5-гlа сери — «Августовские дни». 6-гlа сери — «Раскаты грома» (Чехословаки).
14.10 — Поэзе миноташ.
14.15 — Спектр.
14.45 — «Усилие духа» (Сага психика резерваш).
15.30 — «Не сталью единой» яха боахама расчетеи экологеи проблемах йола передача (Волгоград).
15.50 — Хьайбай дунен тlа.
16.50 — «Политически диалогаш». «Фуд вай вlашкадувзаьер?».
17.50 — Мультфильм.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.45 — П. И. Чайковске оперера фрагменташ
19.40 — «Лаьтта — вай юкъара цlа» яха фотоконкурс.
19.45 — «Степан Сергеевич» яха художественни фильм. 1-ра сери. (Премьера).
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Степан Сергеевич» яха художественни фильм 2-гlа сери.
22.45 — «Счастливый случай» яха везала викторина.
23.55 — ТСН
00.10 — Популярни музыка кердадараш. «А» яха программа.

II ПРОГРАММА

8.00 — lуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Башня» яха субтитрашца художественни фильм. (Духхьашха).
9.40 — Союзни республикай кинопублицистика. Документальни фильм.
10.00 — «Солдат Иван Бровкин» яха художественни фильм (1955 ш.).
11.30 — Прогресс. Информаци. Реклама.
12.00 — «Содружество» яха видеоканал.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.00 — «Иллюзион. «Поцелуй Мэри Пикфорд» яха художественни фильм. (1927 ш.).
18.25 — «Возраст «икс». «Угол зрения». «Кагирхой видеоканал».
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — РСФСР халкъа депутатий хьалхарча съезде.
23.40 — Волейбол. Дунен лигай хьалхле. Маlанах. Сборни КНР — сборни СССР. КНР-ера передача.
00.25 — Бийсанара сеанс. «Слуги дьявола на чертовой мельнице» яха художественни фильм (1972 ш. Духхьашха).

КlИРАНДИ

20 МАЙ
I ПРОГРАММА

8.00 — Спорт массарна а.
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — lуррехьа
10.00 — Даьхенна гlуланх деш.
11.00 — lуйрийнара самукъадоаккха программа.
11.30 — Никъ берий клуб.
12.30 — Коталон 45 шу дузаш. «Повстанческая история» яха художественни фильм. 7-гlа сери — «Не на жизнь, а на смерть». 8-гlа сери — «И близок день».
15.00 — «Унахцlено»
15.45 — Музыкальни киоск.
16.15 — «Юрта сахьат» яха панорама.
17.30 — Приключенеийн фаьлгийн дунен тlа. «Акха гlанаш» яха художественни фильм. (Духхьашха). Кlиранден кинозал.
19.05 — Мультфильм.
19.30 — «Все могло быть иначе» яха художественни фильм. (1982 ш. Духхьашха).
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Массехана а хургдолчун уйлаш» яха кlиранден нравственни проповедь.
21.50 — Футбольни обозрени.
22.25 — Документальни фильма премьера

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта.
8.15 — «Мужики» яха субтитрашца художественни фильм.
9.25 — Н. Ризоля кулгал а деш Киевски Паччахьалкхен филармоне баянистий квартета выступлени.
9.55 — «Иван Бровкин на целине» яха художественни фильм. (1958 ш.).
11.30 — Никъ берий клуб (сурдопереводаца).
12.30 — Бераштa оакхиргех.
13.00 — «Лагlаш» яха художественно - публицистически программа
14.00 — Документальни фильма премьера
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал
17.05 — «З. Амаеван коллективехь» (нохчий меттала).
18.05 — Россе аграрникий съезда делегаташа дувц.
18.40 — «Гlалгlай lовзар» (гlалгlай меттала).
19.40 — Документальни фильм.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — Волейбол. Дунен лигай хьалхле. Маlанах Сборни КНР — сборни СССР. КНР-ера передача.
21.00 — Ха. ТСН. (сурдопереводаца).
21.40 — «Шестая спичка» яха художественни фильм «Деррик» яхача серера художественни фильм. (ФРГ) (Премьера).
22.40 — Дунен халкъашта юкъера кlалтохарах йола фестиваль. Киевера передача.
23.25 — Гандбол. СССР чемпионат. Маlанах СКА (Минск) — «Динамо» (Астрахань).

Грозненски мехкдаьтта техникумо дешархой хьаэц

1990—1991 дешара шера 8 класс яьккхараш дийнахьарчен 10 класс яьккхараш заочни отделенешка.

УКХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕХ:

скважинашта тохкам бара геофизически методаш (дийнахьара отделени);

пайдане оахкамаш лахараи тахкараи геофизически методаш (дийнахьара отделени);

мехкдаьттаи газаи скважинашта бурув тохара (дийнахьареи заочни и отделенеш),

мехкдаьттаи газаи скважинашта эксплуатаци яра (дийнахьареи заочнии отделенеш).

химически соединеней дикала аналитически тlахьожам (дийнахьара отделени).

10 класс яьккхараш дийнахьарча отделене дlаэц 2-ча курсе.

Техникуме деша отта безам барашкара заявленеш хьаэц:

дийнахьарчеи заочнии отделене — 1990 ш. 1 июне денз 31 июле кхаччалца;

Деша дlаоттача хана луш йола экзаменаш хургья 15 июле денз 25 июлен, 1 августа денз 5 августен кхаччалца.

Деша дlаоттараша дlалу экзаменаш:

8 класс яьккхараш; математиках (устно), эрсий меттах (диктант);

10 класс яьккхараша, математиках (устно), эрсий меттахи литературахи (сочинени).

Деша отташ эш дийша хиларах дола документ (подлинник), № 086-у — йола медицински справка, къахьегама книжка тlара администраце чlоагlъяь йола выписка (практически балха стаж йолаш болчарна), 5 сурт (3х4 см. боарам а болаш) эскарцарча гlулакхах дола документ.

Техникума адрес: г. Грозный, улица Клары Цеткин, 14/53.

РАДИОПРОГРАММА

15 МАЙ
ШИНАРА

7.30 «Юртара lуйре».
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 Илли доаккх Дзейтов Тимурей Албанов Амирей (гlалгlай меттала).
9.15 Музыкальни радиооткрытка (нохчий меттала).
9.30 «Къона заманхо» (гlалгlай меттала).
9.50 — 10.00 Продукце дикал — предприяте чухьежа кизга (нохчий меттала).
16.00 — 17.00 Информационно-музыкальни программа. Радиостудера духхьала еш йола трансляци.
18.00 Керда хоамаш.
18.20 — 18.40 «Саги закони» яха радиожурнал (нохчий меттала).

16 МАЙ
КХАЬРА

7.30 «Юртара вахар» (нохчий меттала).
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 Илли доаккх Л Ахматоваси М. Ташаеваси (нохчий меттала).
11.15 — Музыка (гlалгlай меттала).
11.30 — 12.00 Литературни Нохч-Гlалгlайче (гlалгlай меттала).
15.15 Хlама хьанхоллара ха.
15.35 — 15.45 Музыка.
16.00 — 17.00 Информационно-музыкальни программа. Радиостудера духхьала еш йола трансляци (гlалгlай меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.20 — 18.40 Музыка (нохчий меттала).

17 МАЙ
ЕРА

7.30 Доагlача тайпара дола къамаьл.
7.40 Вай края исторе оагlонаш (нохчий меттала).
7.55 — 8.00 Объявленеш. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30, — 9.00 С. Чахкиева дешаех дола илли.
11.15 «Даймохк» (гlалгlай меттала).
11.30 «Микрофон бо а елла Грозне гlолла».
11.50 — 12.00 «Доттагlал» (негlий меттала).
15.15 — 15.30 Дунен халкъашта юкъера обзорени (гlалгlай меттала).
16.00 — 17.00 Политически беседаш. Духхьалара эфир. Телефонаш: 23-40-98. 23-43-41, 23-47-20.
18.00 Керда хоамаш
18.30 — 19.00 Халкъа музыка (нохчий меттала).

18 МАЙ
ПlАЬРАСКА

7.30 «Юртар lуйр».
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 Оахош хьалду, тхоашта хьалду.
8.40 Реклама
8.45 — 9.00 А Хашагульгова керда стихаш (гlалгlай меттала).
11.15 — 12.00 Хьалхалаттача коллектива портрет (нохчий меттала).
15.15 — 15.30 Уйла а болх а бе кердача тайпара (нохчий меттала).
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 «Доттагlий оазаш».
17.31 «Цlе сийгаш» (гlалгlай меттала)
17.46 Адыгейски халкъа музыка концерт.
18.00 Керда хоамаш.
18.30 Музыка.
18.40 — 19.00 Директора дари дар.

19 МАЙ
ШОАТТА

7.30 «Юртара вахар» (нохчий меттала).
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 Ювцаш я КПСС XXVIII съезда йола КПСС ЦК Платформа (нохчий меттала).
10.15 Литературен искусствен (нохчий меттала).
10.45 Халкъа тlахьожам болаш ба (нохчий меттала).
11.00 «Къонал».
11.30 — 12.00 Социальни сфера ритмаш.
15.15 Классически музыка концерт.
16.00 «Хана хьалхадоах» (гlалгlай меттала).
16.15 — 17.00 «Шоаттаден вlашагlкхетараш». Концерт (гlалгlай меттала).
18.00 — 19.00 «Музыкальни почта» (гlалгlай меттала).

20 МАЙ
КlИРАНДИ

7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 — 8.00 Перестройка: гlулакхаши проблемаши (гlалгlай меттала).
8.15 — 9.00 Моаршал да шуга.
11.30 — 12.00 Кlирандийнахьара музыкальни программа.
15.15 — 15.30 «Дешархо» (нохчий меттала).
16.00 Театр микрофона хьалхашка.
16.30 Реклама
16.40 — 17.00 Ногайски музыка.
18.00 — 19.00 «Иллеха доттагlал дараш та лаьрхlа» концерт. (нохчий меттала).

Тахан республике гlоллеи Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, lуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 3—8 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 13—18, Грозне 15—17 градус йlовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, тайп-тайпарча оагlонашкахьара секунде 2—7 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 3—8, дийнахьа 15—20 градус йовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68; отделий: партийни вахара — 22-53-12, промышленностен, транспортен — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро — 22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ00124. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1639.